

SOCIÁLNÍ PEDAGOG JAKO VÝCHOVNÝ PORADCE VE ŠKOLE, PŘÍNOS NEBO ZBYTEČNOST

Blanka Čechmánková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Blanka ČECHMÁNKOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální pedagog, jako výchovný poradce ve škole,
přínos nebo zbytečnost**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti výchovného poradenství a sociální pedagogiky.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOHOUTEK, R. Výchovné poradenství. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN 978-80-7375-186-9.

KYRIACOU, CH. Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-945-3.

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 80-7367-383-3.

OPEKAROVÁ, O. Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 80-86723-35-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **21. ledna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 21. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

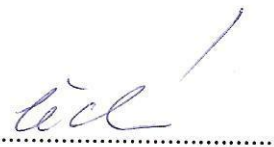
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15. 4. 2010

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na potřebnost sociální pedagogiky ve školním prostředí. Cílem práce bylo zjistit, co si učitelé a výchovní poradci na ZŠ a SŠ myslí o možné intervenci sociálního pedagoga ve škole vzhledem k řešení sociálně patologických jevů a jiných výchovných problémů. V teoretické části jsou definovány a vysvětleny pojmy - sociální pedagogika, sociální pedagog, výchovné poradenství, výchovný poradce, sociálně patologické jevy a další příbuzná témata.

V praktické metodologické části jsem se snažila zjistit, zda by bylo dobré využívat sociálního pedagoga ve škole na řešení problémů, kterým se většinou věnuje pouze třídní učitel nebo výchovný poradce.

Klíčová slova: sociální pedagogika, sociální pedagog, základní škola, střední škola, výchovné poradenství, výchovný poradce, sociálně patologické jevy ve školním prostředí.

ABSTRACT

This thesis focuses how is the social educator needed in the school environment. The aim of this thesis was find out, what teachers and counselors at elementary and secondary school thinks about the possible intervention of the social educator at school with respect of socio-pathological phenomena and other educational problems solution. In the theoretical part there are defined and explained concepts – social education, social educator, student counseling, educational counselors, social pathologies and other related topics.

In the practical methodological part I wanted to discover wouldn't it be good to use the social educator at school as a problem solver, because only class teacher or educational consultant usually takes care about.

Keywords: social pedagogy, social pedagogue, primary school, high school, educational consultancy, educational advisor, social pathologies in the school environment

„Vychovávání je největší a nejtěžší problém, který je možno člověku uložit.“

Immanuel Kant

Děkuji Mgr. Štefanu Chudému, PhD., za odborné vedení mé práce a Mgr. Jolaně Senčákové za cenné rady z oblasti výchovného poradenství.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	12
1.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA – DEFINOVÁNÍ OBORU.....	12
1.2 HISTORIE SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	14
1.3 SOUČASNÉ TRENDY VÝVOJE SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	17
2 SOCIÁLNÍ PEDAGOG	19
2.1 PŘÍPRAVA NA PRÁCI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	19
2.1.1 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně	20
2.1.2 Karlova univerzita v Praze	20
2.1.3 Masarykova univerzita Brno	21
2.1.4 Univerzita Palackého Olomouc.....	21
2.1.5 Ostravská univerzita v Ostravě	22
2.2 KOMPETENCE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	22
2.2.1 Kompetence podle Krause	22
2.2.2 Kompetence podle Bakošové	24
2.2.3 Kompetence podle Matouška	25
2.3 UPLATNĚNÍ SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V PRAXI, ZEJMÉNA VE ŠKOLÁCH	26
3 VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ	29
3.1 VYMEZENÍ POJMU VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ	29
3.2 HISTORIE A SOUČASNOST VÝCHOVNÉHO PORADENSTVÍ.....	30
3.2.1 Pedagogicko psychologická poradna (PPP)	32
3.2.2 Speciálně pedagogické centrum (Centrum)	33
3.2.3 Škola.....	34
3.3 PRÁCE VÝCHOVNÉHO PORADCE VE ŠKOLÁCH	34
3.3.1 Základní legislativní dokumenty pro výchovné poradce.....	35
3.3.2 Náplň práce výchovného poradce	36
3.4 SROVNÁNÍ ČINNOSTI VÝCHOVNÉHO PORADCE, METODIKA PREVENCE, ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA, ŠKOLNÍHO SPECIÁLNÍHO PEDAGOGA	37
3.5 TYPY PROBLÉMŮ, KTERÝMI SE ZABÝVÁ VÝCHOVNÝ PORADCE	39
3.5.1 Záškoláctví	39
3.5.2 Specifické poruchy učení a chování	40
3.5.3 Šikana.....	42
3.5.4 Patologické závislosti.....	43
3.6 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ	43
3.7 SHRNUTÍ PRÁCE VÝCHOVNÉHO PORADCE	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	46

4.1	KVALITATIVNÍ VÝZKUM	46
5	METODIKA VÝZKUMU	48
5.1	CÍL VÝZKUMU	48
5.2	VÝZKUMNÝ VZOREK	48
5.3	METODA VÝZKUMU	48
5.4	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	49
6	ZJIŠTĚNÍ A INTERPRETACE SESBÍRANÝCH POZNATKŮ Z ROZHOVORŮ	50
6.1	JAKÉ NEJČASTĚJŠÍ VÝCHOVNÉ PROBLÉMY A SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY SPATŘUJETE NA ŠKOLE.....	50
6.2	JAKÝM ZPŮSOBEM ŘEŠÍTE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY NA ŠKOLE NEBO VE TŘÍDĚ.....	52
6.3	MYSLÍTE SI, ŽE PRÁCE VÝCHOVNÉHO PORADCE JE PRÁCE NA PLNÝ ÚVAZEK.....	52
6.4	SETKAL (A) JSTE SE NĚKDY S POJMEM SOCIÁLNÍ PEDAGOG	54
6.5	MYSLÍTE, ŽE BY MOHL SOCIÁLNÍ PEDAGOG PLNIT NĚJAKOU ROLI NA ŠKOLE, TŘEBA JAKO VÝCHOVNÝ PORADCE	54
6.6	POKUD BY SOCIÁLNÍ PEDAGOG NA ŠKOLE PŮSOBIL, KDE BY BYL PLATNĚJŠÍ, NA ZŠ NEBO NA SŠ.....	56
6.7	VYUŽÍVÁTE NA ŠKOLE ŠKOLNÍHO PSYCHOLOGA A MYSLÍTE SI, ŽE JE VHDNÉ HO VYUŽÍVAT	56
7	VÝSLEDKY	58
7.1	DÍLČÍ VÝSLEDKY Z ROZHOVORŮ	58
7.2	DÍLČÍ VÝSLEDKY ZE STUDIA DOKUMENTŮ	59
7.3	POZOROVÁNÍ VE ŠKOLÁCH	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	65
	SEZNAM TABULEK.....	66
	SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že jsem se zamýšlela nad uplatněním profese sociálního pedagoga v praxi. Nejprve v širším měřítku, ale blíže jsem se zaměřila na potřebnost sociálního pedagoga ve školách ve funkci výchovného poradce. Toto téma mi bylo nejbližší z toho důvodu, že jsem po maturitě chtěla studovat pedagogickou fakultu a mým snem bylo působit jako učitelka ve škole. Práce výchovného poradce je tomuto zaměstnání a poslání velmi blízko.

V podstatě, když jsem začala studovat sociální pedagogiku, neměla jsem ani já sama přesnou představu o tom, co tato profese obnáší, zaujalo mě tam to slovo pedagogika. Ovšem, co tam znamená ten přívlastek sociální, jsem jen matně tušila. Dnes na konci studia jsem zjistila, že právě ten přívlastek sociální je zde stěžejní a myslím, že škola připravuje spíše než pedagogy, sociální pracovníky, ale s velkou šíří možnosti uplatnění. Ovšem s tímto se ne tak docela můj názor slučuje. Protože na sociální pracovníky existuje samostatná řada jiných příbuzných studijních oborů. Myslím si, že to slovo pedagog by se nemělo opomíjet. A kde jinde by měl pedagog působit, když ne ve škole.

Musela jsem se nejprve v celé šířce zaobírat sociální pedagogikou, jako vědou a jejím celkovým uplatněním v pomáhajících profesích. Ve své práci jsem se opírala o poznatky v již dříve zveřejněných pracích jiných autorů. Potom jsem se zaměřila konkrétně na uplatnění sociálního pedagoga, jako výchovného poradce. Jestli by to bylo pro danou školu přínosem nebo zbytečností. Podotýkám, že jsem neslyšela, že by na některé škole v ČR, sociální pedagog působil a ničeho jsem se nedopátrala ani na internetových stránkách a v literatuře. V návaznosti na tuto otázku jsem se musela zabývat, výčtem sociálně patologických jevů, kterými by se sociální pedagog ve škole zaobíral a řešil je.

V teoretické části jsem se snažila vysvětlit a provázat základní pojmy „sociální pedagog“, „sociální pedagogika“ a „výchovné poradenství“.

Ve své praktické části jsem se snažila porovnat potřebnost a možnost uplatnění sociálního pedagoga na základní nebo střední škole a zjistit, jestli vyvstávají různé nebo stejné problémy na rozdílných stupních školství. Tento svůj výzkum jsem zaměřila na jednu základní a jednu střední školu ve Zlínském kraji.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

V této první části bych se chtěla zaměřit zejména na objasnění a definici pojmu Sociální pedagogika. Tento termín je hojněji používán až v posledních letech, ale široké veřejnosti není zcela zřejmé, co si pod tímto pojmem představit.

1.1 Sociální pedagogika – definování oboru

Sociální pedagogika patří mezi pedagogické disciplíny, která se v poslední době rozvíjí asi nejbouřlivěji a nejprogresivněji. Je to dáno tím, že asi společnost začíná chápat potřebu sociální pedagogiky a její přínos pro zdravý a plnohodnotný vývoj jedince. Zároveň patří k oborům, vyvíjejících se nejpoměrnivěji. Je to dáno častými společenskými změnami. To je také jeden z důvodů, že sociální pedagogika se v čím dál častější míře začíná objevovat na vysokých školách jako studijní obor. Také je vědní disciplínou, která je zaměřena zejména na různé sociálně – patologické jevy, sociální pomoc, intervenci a poradenství, ale také na různé formy výchovy.

Existuje mnoho definic sociální pedagogiky a budu citovat některé z nich:

J. Průcha: „*Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, zabývající se širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Mezi tyto problémy patří zejména poruchy rodiny a rodičovství, náhradní rodinná výchova, delikvence a agrese mládeže, drogová závislost, resocializace, reedukace a další. Sociální pedagogika má tedy neobyčejně významnou úlohu v současné společnosti v důsledku narůstající sociální patologie a kriminality mládeže.*“¹

B. Kraus: „*Sociální pedagogika se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru marginálních skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.*“²

¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál 2009, s. 217-218.

² Kraus, B.: Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, s. 12

Z. Bakošová: „Sociální pedagogiku lze vymezit jako sociální pomoc a do jejího předmětu lze zahrnout také problematiku sociálně-patologických jevů, romskou problematiku, problematiku sociálně i mravně narušených dětí a mládeže a i jiné problémy. Důraz by měl být kladen zejména na preventivní rozměr sociální pedagogiky.“³

O. Baláž: „ Sociální pedagogika je pedagogická disciplína, která na základě exaktních poznatků řeší vztahy výchovy a společnosti (sociálního prostředí), podílí se na vymezování cílů výchovy, zkoumá výchovné aspekty socializačních procesů a přispívá k utváření a rozvoji osobnosti ve výchovně-vzdělávacím procesu v rodině, ve škole a ve volném čase, dále v zájmové a pracovní činnosti.“⁴

Takže různí autoři se přiklánějí k různé šíři pojetí termínu sociální pedagogika. Jedno je jisté, že tento obor má v každém případě dvě dimenze a to sociální a pedagogickou.

Sociální dimenze je dána určitým sociálním rámcem a společenskými podmínkami v dané společnosti. Každý stát, společnost, produkuje určité sociální a společenské podmínky, se kterými se ne všichni jedinci nebo skupiny, dokážou ztotožnit, takže nastávají určité rozpory. Sociální pedagogika s takovými rozpory a podmínkami počítá a snaží se najít východiska a řešení pro optimální rozvoj osobnosti.

Pedagogická dimenze spočívá ve způsobech, jak realizovat a prosazovat ony společenské nároky, žádoucí cíle, požadavky, minimalizovat vznikající rozpory pedagogickými prostředky.

Podle Krause sociální pedagogika je v prvé řadě pedagogikou a měla by se zajímat pouze problémy, které už neřeší žádná jiná oblast pedagogiky. Tímto dospěl ke dvěma oblastem, kterými by se měla zejména zabývat, a těmi jsou - prevence a terapie. Jako sociálně pedagogickou prevencí chápeme působení sociálního pedagoga v oblasti výchovy, kde je hlavním faktorem působení na rozvoj osobnosti prostředí. Jde tedy o rozbor aspektů působících v prostředí rodiny, vrstevnických skupin a společenských organizací. Sociálně pedagogická terapie se potom má zabývat výchovou či převýchovou lidí, kteří mají problém se jakkoliv

³ Bakošová, Z.: Sociální pedagogika. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994, s. 9.

⁴ Baláž, O.: Sociální pedagogika – problémy a perspektivy. In: Pedagogická revue, 1991, č. 8, s. 610.

zařadit do společnosti. Mezi takové mohou patřit například propuštění trestanci, nepřizpůsobiví jedinci, přistěhovalci a jiné ohrožené skupiny či jedinci.⁵

Takže, i když se na to tedy autoři v různých detailech dívají různě (například se objevují i názory, že sociální pedagogika by se měla věnovat zejména ohrožené mládeži), tak jisté je, že sociální pedagogika je především teorií o pomoci v tíživých podmínkách či životních situacích a je jedno jestli se jedná o děti, mládež či dospělého jedince.

1.2 Historie sociální pedagogiky

I když sociální pedagogika je obor v našich podmínkách relativně mladý, tak její kořeny sahají hluboko do minulosti. Souvisí to s tím, že sociální pedagogika vychází z mnoha jiných vědních oborů, má charakter transdisciplinární a výrazně integrující. Je to především sociologie, dále antropologie, filozofie, psychologie, politologie, teologie, právo a medicína. Tím pádem se různí myslitelé, i když ne přímo sociální pedagogové, v určité míře a spíše okrajově dotkli i otázek, kterými se zabývá sociální pedagogika.

O společenských souvislostech výchovy, věděli lidé již v dávné minulosti. Již ve starém Řecku zdůrazňovali, že výchova má zohledňovat zájmy společnosti, to ve svém díle *Politika*, uvádí i Aristoteles (384-322 př. n. l.), ovšem nějaký lidský soucit a pocit vzájemnosti bychom zde nenašli. Až u římského filozofa Seneky (asi 4 př. n. l. - 65 n. l.) najdeme úvahu, že stát nemůže zákony a způsobem vlády zlepšit morálku, a že je „potřebnému potřeba podat pomocnou ruku“. A takové různé drobné náznaky, podobné myšlenkám sociální pedagogiky bychom našli i u dalších, následujících myslitelů a významných pedagogů. Námátkou mohu vzpomenout ve středověku Tomáše Aquinského (1225-1274), který se mj. zabíral i chudobou jako nutným výrazem společenského pořádku. Ovšem nesmíme zapomenout zejména na jednoho z největších pedagogů a to J. A. Komenského (1592-1670), který vyzvedával důraz na výchovu, ale i sociální spravedlnost a velký důraz kladl na vliv prostředí. V období humanismu a renesance je zřetelný odklon od Boha k člověku, a je zde kladen důraz na individualitu jedince. Určitá filozofická východiska je možné hledat pouze v osvícenství, jehož hlavní idea je dobro a spravedlnost.

⁵ Kraus, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008

Jedním z úplně prvních zakladatelů sociální pedagogiky je považován Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827), sice se u něj ještě nesetkáme s termínem sociální pedagogika, ale ve svém díle položil základní teze pedagogiky sociální péče a ty později sociální pedagogika rozvinula. Z tohoto důvodu má tento obor ve Švýcarsku dobrou tradici. Skutečná sociální pedagogika má své kořeny v Německu. Zde vznikla a má zde i největší tradici. Je spojována se jmény Paul Natorp (1854-1924), Paul Barth (1858-1922), Paul Bergmann (1862-1946).

Za skutečného zakladatele bývá uváděn Paul Natorp, který se odvolává na Pestalozziho a Platona. Podle Natorpa má výchova dvojí úkol:

1. zdokonalovat a zušlechťovat jedince

2. vytvářet společenskou jednotu

Jeho hlavní myšlenka tkví v tom, že zdůrazňoval nutnost poskytnout vzdělání každému podle jeho schopností, bez rozdílu příslušnosti k určité společenské třídě. „Věřím, že pod vlivem výchovy a ušlechtilé morální koncepce se bude celý svět postupně zdokonalovat a povede k vytoužené lidské jednotě.“⁶

Stejným směrem se ubíraly myšlenky P. Bartha zejména v díle „*Dějiny sociálně patologických myšlenek*“ (1920).

Třetí z této trojice P. Bergmann své myšlenky ubíral poněkud jiným směrem. Odmítal deduktivní stanovování výchovných cílů, ale zdůrazňoval nutnost opřít se ve výchově o empirický základ, o zkoumání společenského prostředí.

Sociální pedagogika se v Německu rozvíjela kontinuálně po celé 20. století a je pro ni typické, že její vývoj je spojen se sociální prací.

Termín sociální pedagogika poprvé užil Adolf Diesterweg (1790-1866) ve svém díle „*Rukověť vzdělání pro německé učitele*“ (1850), ovšem blíže tento termín neobjasňuje.

⁶ Kraus, B.: Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008

Počátky sociální pedagogiky u nás, jsou spojovány se jménem Gustava Adolfa Lindnera (1828-1887), který byl prvním profesorem pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze. V mnohém převzal myšlenky německého pedagoga Paula Natorpa a Pestalozziho. Lindner patří k našim největším pedagogům a pro rozvoj sociální pedagogiky u nás je důležité především jeho poslední dílo „*Pedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*“ (1888). Vyzvedl v něm zejména společenské poslání výchovy, tedy výchovu člověka pro život ve společnosti, nejen zaměřenou na určitou profesi. Také usiloval o přístup ke vzdělání pro všechny.

V naší republice je sociální pedagogice věnována určitá pozornost také i po celé období první republiky, ale spíše jen okrajově. Sociálně pedagogické otázky se objevují v dílech sociologů I. A. Bláhy, St. Velinského, J. Krále, V. Vendy, J. Hendricha a dalších. Ovšem neexistovalo u nás žádné samostatné pracoviště, ani nevzniklo žádné zásadní dílo věnované této problematice.

Po 2. sv. válce v podstatě sociální pedagogika vymizela zároveň se sociologií, která byla komunistickým režimem prohlášena za buržoazní pavědu. Pouze Otokar Chlup (1875-1965) se ve svém díle „*Pedagogika*“ (1948) snažil, alespoň o vymezení sociální pedagogiky. Toto jeho dílo bylo na dlouhou dobu, možná dokonce je i do současnosti, poslední systematická práce o obecné pedagogice, která zde byla prezentována zejména jako věda.

K určitému oživení sociologie, potažmo i sociální pedagogiky dochází v polovině šedesátých let, v souvislosti s kritikou Stalinova kultu osobnosti, v tehdejším SSSR dochází k politickým změnám a to se nepřímo projevilo tím, že opět začala vznikat nová sociologická pracoviště a tím se otevřel i prostor pro sociální pedagogiku.⁷

Z českých pedagogů se k sociální pedagogice skutečně hlásil M. Přadka. Sociální pedagogice věnoval dvě své knihy. Ve své monografii „*Výchova a prostředí*“ (1978) se zabýval trendy a směry, kterými se ubírá sociální pedagogika v západní Evropě. Dalším podobným jeho dílem jsou „*Vybrané problémy vztahu výchovy a prostředí*“ (1983).

⁷ Kraus, B.: Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001

Ovšem největší a zásadní zlom v české (československé) sociální pedagogice nastal po roce 1989. Tehdejší společenské a politické změny zapříčinily, že se termín sociální pedagogika začal v hojně míře objevovat. Postupně se dle Krause začal používat ve čtyřech významech:

- Ve smyslu **metodologickém**-tedy ve smyslu sociálně pedagogického přístupu k výchovnému procesu jako sociálnímu jevu, ve kterém se odrážejí všechny změny společnosti.
- Jako **pedagogická disciplína**, která se zaměřuje na výchovný proces, ale mimo vyučování, tedy v různých volnočasových zařízeních, resp. Převýchovných institucích.
- Jako **studijní obor**, jenž se v současnosti studuje na různých vyšších odborných školách a na některých fakultách vysokých škol.
- Jako **vyučovací předmět**- ovšem ten měl velmi různorodý obsah, někdy např. suploval teorii výchovy.

Takže v nedávné minulosti či současnosti je zájem o sociální pedagogiku velký. Jejím zkoumání a v podstatě ještě stále hledání správného směru se věnuje nebo věnovala velká spousta autorů, pedagogů, sociologů. Např. mohu jmenovat L. Pechu, Z. Mouchu, J. Haškovece, P. Klímu, B. Krause a mnoho dalších. A stejný boom jako v Česku zažívá sociální pedagogika na Slovensku a odtud můžeme vzpomenout např. Z. Bakošovou, J. Hroncovou, A. Hudcovou.

V anglicky mluvících zemích je to poněkud jiné. Zde sociální pedagogika není zaveden jako samostatný vědní obor. Zejména v USA, kde má velmi dlouhou tradici zájem o sociální otázky, je sociální pedagogika v podstatě součástí sociální práce.

1.3 Současné trendy vývoje sociální pedagogiky

V dnešní době se klade velký důraz na vědecké pojetí sociální pedagogiky. Přispět k jejímu vymezení, jako vědního oboru. Sociální pedagogika jako jedna z novějších pedagogických disciplin už má v systému humanitních věd své nezastupitelné místo, ale okruh svého působení si teprve přesně vytyčuje. Poznatky pro svou teoretickou základnu čerpá především z pedagogiky, psychologie, filozofie, sociologie. Vědeckost disciplíny vychází především z pedagogické metodologie. Nejpříbuznějším vědním oborem je sociální práce a to zejmé-

na proto, že mají stejnou nebo velmi blízkou cílovou skupinu, metody práce a cíle působení. Pro srovnání uvedu alespoň jednu definici sociální práce dle Matouška.

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhá utvářet pro její uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.“

Obecně tedy platí, že sociální práce je obor, který se soustředí na řešení praktických otázek a zejména na péči o potřebné. Objevují se u některých autorů (L. Gulová, P. Ondřejkovič) myšlenky, že sociální práce je v určitém úhlu pohledu nástrojem sociální pedagogiky. Ať už to je tak či ne, tak jisté je, že tyto disciplíny spolu úzce spolupracují a zaměřují se zejména na zlepšení sociální politiky ČR.⁸

V dnešní době nastává renesance sociální pedagogiky a jiných sociálních oborů, to se projevuje zejména nárůstem středních, vyšších odborných a vysokých škol, který tento obor a obory příbuzné začlenily do svých osnov a udělaly z něj obory studijní.

⁸ Gulová, L.: Postavení multikulturní výchovy v systému sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 2006

2 SOCIÁLNÍ PEDAGOG

V této kapitole, bych se chtěla zaměřit především na kompetence sociálního pedagoga a na jeho profesní, morální a charakterový profil. A podívat se na možnosti jeho uplatnění v praxi.

2.1 Příprava na práci sociálního pedagoga

V poslední době nastal velký nárůst, škol, kde se začala studovat sociální pedagogika a sociální obory vůbec. První vlašťovky se objevily asi v polovině 90. let, minulého století.

Již na středních školách se můžeme setkat s obory se sociální tematikou, namátkou mohu vzpomenout *Střední školu sociální péče a služeb v Zábřehu*, vychovává a vzdělává střední kádry zaměřené na sociální péči a humanitární činnost, zaměřenou na práci se sociálně nebo zdravotně postiženými lidmi. Dále např. *Střední škola informačních technologií a sociální péče v Brně*. Zde jsou nabízeny dva příbuzné obory a to Sociální péče-pečovatelská činnost, a Sociální péče – sociálně právní činnost. Střední školy se zaměřují spíše na obory, které nabízejí vzdělání v oborech sociální péče, sociální práce a humanitární činnost. V podobném duchu jsou zaměřeny i vyšší odborné školy sociální, kde je nabízeno pomaturitní studium a titul dis. po vykonání závěrečného absolutoria, mohu např. jmenovat *Vyšší odborná škola sociálně právní Brno*, pod hlavičkou Střední evangelická škola Evangelické akademie.

Bližší bych se chtěla zaměřit na vysokoškolské vzdělání. V současné době existuje řada vysokých škol, které nabízejí přímo studijní obor *Sociální pedagogika*. Je nabízen v tříletém bakalářském studiu, ale i v navazujícím dvouletém magisterském. Co je vlastně náplní studia? Sociální pedagogika je považována za mezní obor, který primárně zkoumá sociální vztahy ve výchově, ve společnosti a vliv sociálního prostředí a společenských vztahů na člověka. Dále se zabývá výchovou mimo vyučování, a péčí o sociálně ohrožené jedince, a to o děti i dospělé. Mezi základní předměty, které se studují, na těchto školách patří: základy pedagogiky, teorie výchovy, sociální pedagogika a to jak teorie, tak i metodologie. Dále základy práva, psychologie, sociální práce a sociologie. Toto je jen nástin předmětů, které se opakují v podstatě na všech školách a patří ke stěžejním.

Absolventi mají velmi širokou možnost uplatnění ve státní správě a v mnoha sociálních zařízeních. Cílovou skupinou jsou zejména ohrožené děti i dospělí, různé menšiny, senioři, ale i děti v DD a DÚ.

Níže se pokusím prezentovat stručnou nabídku studia na vysokých školách v České republice, tento přehled nebude úplný, ale spíše orientační, je to dáno i tím, že nabídka oborů se rok od roku mění v návaznosti po poptávce, jak z řad studentů, ale i potřebě pracovního trhu v daném regionu.

2.1.1 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Na této univerzitě se Sociální pedagogika studuje na Fakultě humanitních studií. Studijní obor je zde nabízen v tříletém bakalářském programu a to ve formě kombinované i prezenční. Dále tato škola nabízí návazné magisterské studium. Studijní obor Sociální pedagogika je zaměřen na přípravu odborných pracovníků pro oblast pomáhajících profesí. Obsah studia není nějak zúžen a zaměřen, ale je koncipován všeobecněji, z důvodu, co nejširšího uplatnění absolventa. Jde o široce koncipovaný studijní obor, který je zaměřený na výchovu, sociální oporu a pomoc lidem v různých sociálních prostředích (školy, výchovná zařízení, instituce státní správy a samosprávy apod.). Studenti si osvojují vědomosti a dovednosti, které se týkají výchovy a převýchovy dětí, mládeže a dospělých. V učebním plánu je zahrnut odborný základ v podobě uceleného souboru pedagogických disciplín.⁹

2.1.2 Karlova univerzita v Praze

Tady je tento obor zastoupen na Husitské teologické fakultě. Zde je možno tento tříletý bakalářský obor možno studovat pouze v tříletém bakalářském studiu, v prezenční formě. Zahrnuje několik skupin disciplín, které poskytnou absolventům znalosti potřebné k porozumění dané problematiky, obecný vzdělanostní základ a dovednosti, které jsou pro práci sociálního pedagoga nezbytné (např. metody sociální práce, sociální dovednosti jako je dovednost komunikovat za nejrůznějších okolností, dále dovednosti organizační, metodické a diagnostické, atd.). Absolvent tohoto studijního programu by měl být vybaven všemi

⁹ <http://web.fhs.utb.cz/cs/docs/ATT00014.pdf>

potřebnými znalostmi a dovednostmi, které může potřebovat při práci s nejrůznějšími skupinami lidí (např. minoritních). Absolvent najde uplatnění zvláště na školách a v institucích se sociálním zaměřením.¹⁰

2.1.3 Masarykova univerzita Brno

Zde je tento obor studován na dvou fakultách. Opět je tento obor nabízen v tříletém bakalářském programu, jak v prezenční, tak kombinované formě. Na něj také navazuje dvouleté magisterské studium. Studium je po obsahové stránce koncipováno směrem ke zvýšení kvalifikace v profesích pracujících s lidmi a k pedagogickému a metodickému vzdělání potřebnému k efektivnímu výkonu profese sociálního pedagoga.

Na této škole je možno vybrat si i obor, který je úžeji zaměřen, jsou rozdílné, jak pro prezenční, tak pro kombinovanou formu. Na Pedagogické fakultě je možno studovat obor: Sociální pedagogika a volný čas a na Filozofické fakultě Sociální pedagogika a poradenství.¹¹

2.1.4 Univerzita Palackého Olomouc

Na fakultě Cyrilometodějské teologické existuje prezenční i kombinovaná forma tříletého bakalářského studia sociální pedagogiky. Při studiu tohoto oboru je kladen důraz na výchovu k hodnotám a na etické aspekty výchovy. Cílem studia je získat vysokoškolskou kvalifikaci v oblasti sociální pedagogiky se zaměřením na vychovatelskou činnost a práci ve volnočasových zařízeních. V průběhu studia studenti absolvují vychovatelské praxe (5 týdnů) ve školních či mimoškolních zařízeních pro děti a mládež, eventuálně na letních táborech; dále pak praxe v řízení volnočasových aktivit dětí a mládeže (2 týdny) např. v Domech dětí a mládeže, Střediscích pro mládež apod. Již z tohoto vyplývá, že absolventi tohoto studia jsou orientováni především na děti a mládež. Budou teoreticky i prakticky připraveni k vykonávání činností pedagogického pracovníka, zejména v oblasti volnočasových aktivit

¹⁰ <http://is.cuni.cz/akreditace/bakalar/obor/1149>

¹¹ http://www.muni.cz/phil/study/programmes/17?study_type=B&study_form=P

děti a mládeže. Současně budou moci vykonávat pedagogickou činnost v zařízeních sociální péče, zvláště pro děti a mládež.¹²

2.1.5 Ostravská univerzita v Ostravě

Jako poslední do svého výčtu jsem si vybrala tuto severomoravskou univerzitu. Zde je nabízen studijní obor Sociální pedagogika, prevence a resocializace. Je to studijní obor jak bakalářský, tak i magisterský, který navazuje i na zde studovaný bakalářský obor Vychovatelství. Obor je zaměřen na přípravu pedagogických pracovníků pro práci s dětmi a mládeží ve volném čase a v institucích náhradní rodinné péče. Důraz je kladen na pedagogicko-psychologickou složku. Současně se absolvent specializuje na jednu z následujících orientací: hudební výchova, pracovní výchova, sportovní výchova, výtvarná výchova.¹³

Samozřejmě jsem nevyjmenovala všechny vysoké školy, kde se studuje Sociální pedagogika, je to jen stručný přehled. Ale již z tohoto je zřejmé, že každá škola si osnovy studia víceméně vytváří po svém, takže v podstatě z každé školy vyjde sociální pedagog s poněkud jinými znalostmi. Podle mne neexistuje jednotná koncepce oboru a sama nejsem schopna posoudit, jestli to je tak dobře, ale podle mého spíše ne.

2.2 Kompetence sociálního pedagoga

Podle mého názoru jsou tyto kompetence jakoby spojením kompetencí pedagoga a sociálního pracovníka. Již tím je dáno, že jich určitě nebude málo.

2.2.1 Kompetence podle Krause

Velmi přehledně graficky, načrtl tyto kompetence B. Kraus.¹⁴

Rozdělil je na dvě základní skupiny:

¹²[http://www.upol.cz/skupiny/uchazeci/studijni-obory/?user_vlkupobory_pi1\[showUid\]=508&cHash=39d195a601](http://www.upol.cz/skupiny/uchazeci/studijni-obory/?user_vlkupobory_pi1[showUid]=508&cHash=39d195a601)

¹³ <http://pdf.osu.cz/pes/index.php?kategorie=35442&id=3502>

¹⁴ Kraus, B.: Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001.

- Informativní
- Formativní

Ty *informativní* se samozřejmě skládají z informací, získaných učením. Jsou to vlastně vědomosti, které jsou *všeobecné a speciální*. Mezi ty všeobecné patří základy pedagogiky, psychologie, sociologie, filozofie, biologie člověka, práva, sociální politiky, práce aj. Jsou to takové znalosti, kterým se vlastně souhrnně zjednodušeně říká společensko-vědní základ. Do těch speciálních patří odborné poznatky ze sociální pedagogiky, speciální pedagogiky, pedagogiky volného času, patologických závislostí, multikulturní výchovy, teorie komunikace, organizace a řízení výchovy ve volném čase a určitě ještě spousta dalších.

Formativní rozdělil na dvě základní skupiny a to *dovednosti a osobní vlastnosti*.

Dovednosti dělí na:

- Senzomotorické
- Sociální
- Intelektuální - ty dále rozdělil na diagnostické, didaktické, řešení problémů.

Stručně by se dalo říci, že základem *dovedností* je důležitá zdatnost v sociální komunikaci a diagnostice, a to prostředí i klienta. Sociální pedagog musí být schopen využívat všech metod prevence, terapie, být dostatečně komunikativní a asertivní. Určitě by nebylo na škodu tyto dovednosti zkoumat od zkušených sociálních pracovníků v praxi. Jako například učitel, při své přípravě na svou profesi navštěvuje vyučovací hodiny formou hospitací a může tak přemýšlet o tom, jak by to dělal on. Ovšem profese sociálního pedagoga je tak široká, že nelze při povinných praxích obsáhnout všechny oblasti, kde sociální pedagogové mohou najít uplatnění. A v tomto vidím velké slabiny při studiu, takže tyto dovednosti většina studentů může pořádně získat až praxí a velmi záleží na kolektivu a spolupracovnících, mezi které se dostane.

Osobní vlastnosti dělí na:

- Charakterové
- Volní
- Zájmy

Osobní vlastnosti, mě připadají stejně důležité jako znalosti a vědomosti. Bez nich by sociální pedagog nemohl být dobrým sociálním pedagogem. Určitě nejdůležitější budou ty charakterové. Psychická vyrovnanost, empatie, vnímavost a emocionální stabilita budou patřit k těm nejdůležitějším. Ty běžné jako čestnost, kreativita, iniciativa, citlivost aj. by měly být samozřejmostí.

2.2.2 Kompetence podle Bakošové

Z. Bakošová rozdělila kompetence sociálního pedagoga na 5 typů.¹⁵

- *Edukační kompetence* – Bakošová považuje sociálního pedagoga zejména jako vzdělavatele a vychovatele a z toho vyplývají tyto kompetence. Týkají se výchovy, převýchovy, vzdělávání, sebevzdělávání. Podle její teorie je sociální pedagog spoluvůrcem teorie sociální pedagogiky, vytváří jí studiem domácí a zahraniční literatury, vlastní vědecko – výzkumnou činností a poznáváním potřeb, které vyplývají z praxe.
- *Kompetence převýchovy* – jde o to, že pokud je sociální pedagog dobře vybaven edukačními kompetencemi, tak lehce rozpozná odklon od normy. Myslí se tím normy mravní, sociální, emoční či mravní narušenost, kriminální činnost, patologické závislosti aj. Základem následné převýchovy by měla být pomoc a metody re-educace namísto represí.
- *Kompetence poradenství* - sociální poradenství se poskytuje osobám v nepříznivé sociální situaci. Potřebné informace přispívající k řešení jejich situace. Mělo by přispět k jejich sebepoznání a ujasnit si životní priority a cíle. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. V rámci sociální pedagogiky má poradenství několik zásadních úkolů: studovat možnosti pedagogické intervence,

¹⁵Bakošová, Z., Sociálny pedagog a jeho kompetencie. In: Pedagogická revue, 2005, č. 1, s. 12-21.

vytvářet skupinové a individuální programy pro prevenci různých možných problémových situací. Ovšem toto poradenství by se netýkalo jen potřebných osob, ale mělo by se týkat i učitelů a pedagogických pracovníků formou monitoringu pedagogických situací, aby se dalo předejít případnému syndromu vyhoření citlivým reagováním na potřeby pedagogů v oblasti relaxace a psychohygieny. Další skupinou osob, které se má týkat poradenství, jsou rodiče a sociální pedagog má být nápomocen radou, která, má přispět k výchově a správnému vývoji dětí.

- *Kompetence prevence* – zde se jedná zejména o primární a sekundární činnost, která by měla zamezit: Za prvé různým sociálním případům a za druhé by měla působit proti předsudkům, co se týká například národnostních menšin, drogově závislých či bezdomovců. Sekundární prevence je zaměřena na osoby, které se pohybuje v rizikovém prostředí a měla by je naučit vytvořit si správné vzorce chování a ukázat jim modely pozitivní chování v obtížných životních situacích.
- *Manažerské kompetence* – i když se to na první pohled nezdá, patří k velmi důležitým dovednostem sociálního pedagoga. Nesmíme zapomenout na to, že sociální pedagog bude řešit spoustu nejrůznějších a velice rozdílných a širokých problémů. Při tom musí často jednat se širokou škálou různých lidí, organizací a institucí. K tomu potřebuje velmi dobré organizační a komunikační schopnosti a dovednosti.

2.2.3 Kompetence podle Matouška

O. Matoušek se nezabýval kompetencemi konkrétně sociálního pedagoga, ale pracovníků v sociální sféře. Sestavil soustavu profesních kompetencí.¹⁶

- *Zdatnost a inteligence* – ta souvisí s tím, že sociální pracovník bude řešit náročné úkoly a bude čelit jak psychickému, ale i fyzickému vyčerpání. K tomu potřebuje fyzickou zdatnost, odolnost vůči stresu, emoční a sociální inteligenci, schopnost se dále vzdělávat a realizovat výzkumné poznatky do praxe.
- *Přitažlivost* – myslí se tím, emoční vyzrálость, vztah ke klientovi. Prostě schopnost vzbudit sympatie.

¹⁶ Matoušek, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 52-54.

- *Důvěryhodnost* – diskrétnost, porozumění, vzbudit důvěru u klienta.
- *Komunikační dovednosti* – aktivní naslouchání, empatie, organizace.

Zde jsem nastínila myšlenky pár autorů a jejich představy o kompetencích sociálního pedagoga, existují ještě jiná členění kompetencí, ale v podstatě vycházejí tady z těchto uvedených a jen se různě prolínají, doplňují a rozšiřují.

2.3 Uplatnění sociálního pedagoga v praxi, zejména ve školách

Tak již ze samotného názvu této profese vyplývá, že uplatnění může najít ve dvou základních sférách a to v oblasti sociální a v oblasti výchovy.

Opět bych si dovolila použít velmi přehledný a podrobný seznam předpokládaných možností uplatnění v profesi sociálního pedagoga, který sestavil B. Kraus. Tyto rezorty a instituce s pracovníky tohoto typu počítají, ale existují jistě i takové, které zde uvedeny nejsou, ale určitě by je uvítali také. Problémem je, že většina pracovišť nemá dáno legislativně, že může do svého týmu profesi sociálního pedagoga zařadit, a tak, sice sociálního pedagoga přijmou, ale jeho profesní zařazení je ve výsledku jiné, např. sociální pracovník, poradenský pracovník atp. K tomuto poznání mě vede pouze vlastní zkušenost, sama jsem se s termínem sociální pedagog v praxi ještě nesetkala, i když netvrdím, že samozřejmě v některých institucích tomu tak je a sociální pedagogové zde pracují.

Rezort školství, mládeže a tělovýchovy:

- *Školní kluby, družiny, domovy mládeže*
- *Dětské domovy (vychovatel v ubytovacím zařízení)*
- *Domy dětí a mládeže, střediska volného času*
- *Instituce výchovného poradenství (včetně výchovného poradce ve školách)*
- *Systémy preventivní výchovné péče (koordinátor prevence, metodik prevence, krizová centra, střediska pro mládež)*
- *Sociálněvýchovná a osvětová činnost zaměřená na seniory*

Rezort spravedlnosti

- *Oblast penitenciární a postpenitenciární péče (vychovatelé v nápravných zařízeních, věznicích, institut mediačního a probačního pracovníka)*

Rezort práce a sociálních věcí

- *Sociální asistenti*
- *Sociální kurátoři pro mládež*
- *Instituce sociálněvýchovné péče o seniory*
- *Ústavy sociální péče*

Rezort vnitra

- *Utečenecké tábory*
- *Okrsková služba*
- *Kriminální prevence*

Oblast církevních, společenských a neziskových organizací

- *Instituce péče o mládež, nadace apod.*
- *Humanitární y charitativní instituce, střediska křesťanské pomoci¹⁷*

Co se týče rezortu práce a sociálních věcí a u charitativních organizací, je už celkem běžné, že se zde sociální pedagogové vyskytují, ale ve školství to zase tak běžné není a myslím, si, že je to zejména kvůli nedostatečným financím. Přitom myslím si, že zejména tam by to bylo vhodné, protože pokud se bude sociální pedagog věnovat systematicky a důsledně dětem ve školách, těm, kde je zatím třeba jen náznak nějakých problémů, tak by se jim potom nemusel věnovat v pozdějším věku, kdy už problémy, jakéhokoliv druhu vypuknou naplno. Také si myslím, že dítě by se asi snadněji při svých problémech svěřilo sociálnímu pedagogovi, než učiteli, který dítě učí. Prostě by měli mít pocit, že je ve škole člověk, který je tam v případě nesnází jen pro ně a nemusí se starat o další desítky žáků v rámci výuky. Sice je na školách zřízena pozice výchovného poradce, ale toho děti opět berou hlavně pouze jako pedagoga, protože je to zejména jejich učitel. Naštěstí na některých školách mají děti možnost své problémy konzultovat se školním psychologem, ale obávám se, že velmi málo dětí tuto možnost využije samo a dobrovolně, již zde je to slovo „psycholog“, a v našich podmínkách není zase tak běžné psychology navštěvovat, děti a nejen ony, se urči-

¹⁷ Kraus, B.: Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.

tě obávají určitého negativního nálepkování. Také z tohoto důvodu bych se chtěla zamyslet nad působením sociálního pedagoga ve školách, jako výchovného poradce. Této otázce, bych se chtěla věnovat zejména v praktické části mé práce.

3 VÝCHOVNÉ PORADENSTVÍ

Zkusila bych se nejprve definovat, co to vlastně výchovné poradenství je a čím se zabývá. S tímto termínem se setkal asi každý, protože výchovný poradce pracuje na každé škole nižšího a středního typu v ČR. Je už rozdíl, jestli opravdu pracuje nebo je tam jen zastoupen formálně a nějakou činnost v podstatě nevykazuje.

3.1 Vymezení pojmu výchovné poradenství

Nejdříve všeobecněji: Výchovné poradenství se zabývá všemi otázkami výchovy. Výchovnými styly, přístupy, atmosférou, soužitím doma a v rodině, emocemi, náladami, zájmovou činností, vztahy k sourozencům, vrstevníkům, rodičům a autoritám globálně. Dále také výchovnými problémy ve škole, ale i mimo školu.

Nyní budu citovat jednu definici, kterou jsem objevila v literatuře:

„Termínem výchovné poradenství byla a je dosud označována koncepce odborných a podpůrných služeb v otázkách výchovy a vzdělávání dětí a mládeže. Zabývá se otázkami souvisejícími s psychologickými, pedagogickými, pedagogicko-psychologickými, a speciálně pedagogickými aspekty ontogeneze dětí a mládeže od předškolního věku až do období dospívání. Představuje zatím jedinou státem podporovanou a řízenou odbornou pedagogickopsychologickou poradenskou službu ve školství poskytovanou dětem a mládeži, jejich zákonným zástupcům a učitelům škol, ve kterých se žáci vzdělávají, vychovávají a připravují pro své uplatnění ve společnosti.“¹⁸

Výchovné poradenství má samozřejmě své funkce a cíle obecné i konkrétní.

Mezi základní dvě funkce patří:

- Funkce nápravná - řešení již vzniklých výchovných a vzdělávacích problémů
- Funkce preventivní – ta slouží k vytváření, co nejlepších podmínek pro osobnostní růst žáka

¹⁸ Opekarová, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007.

Cíle obecné:

- Optimálně působit k vyváženosti výchovně – vzdělávacího procesu
- Rozpoznávání osobního problému žáka – zjištění příčiny, nalezení řešení
- Ujasnění krátkodobých i dlouhodobých osobních cílů, popřípadě jejich modifikace
- Pomoc žákovi při přijetí jeho svobodného rozhodnutí, ale zároveň možných důsledků
- Umožnění lepšího sebepoznání, rozpoznání vlastních slabin i předností
- Rozvoj schopnosti sebedůvěry i důvěry k jiným osobám

Cíle konkrétní:

- Odvíjí se od konkrétního problému žáka, jeho situace i osobnosti

Při jejich konkrétním řešení je potřeba vycházet z obecných cílů¹⁹

3.2 Historie a současnost výchovného poradenství

Potřeba vzniku poradenství pramení z toho, že každý člověk se ve svém životě dostane do situace, kdy si neví rady a potřebuje pomoc. Většinou ji lidé hledají u svých nejbližších a u přirozených autorit, kterých si váží. Ovšem i při nejlepší vůli často tato laická pomoc nestačí a je potřeba odborníků, kteří by dokázali pomoci. Proto bylo nutné vytvoření odborných poradenských služeb. Společenská funkce, obsah, úkoly a metody práce se liší podle toho jakým okruhem otázek a problémů se tyto poradny zabývají.²⁰

Výchovné poradenství má své počátky v Anglii. V roce 1884 otevřel Francis Galton (1822-1911) tzv. antropometrickou laboratoř. Byl to anglický vědec činný v mnoha oborech. Zejména v psychologii a antropologii. Zároveň se stal zakladatelem eugeniky, což je sociálně - filozofický směr, který se zaměřuje se na studium metod, které by mohly vést k dosažení co nejlepšího genetického fondu člověka. Založením této laboratoře si stanovil cíl studiem a poznáním osobnosti dítěte, poskytnout co nejlepší rady při výchově, jak rodině, tak i škole. Z této laboratoře se vyvinula první psychologická, výchovná poradna. Ve

¹⁹ Hadj-Mousová, Z., Valentová, L.: Poradenské teorie a strategie. Pedagogická fakulta UK, Praha 2002.

²⁰ Klímová, M. a kol.: Teorie a praxe výchovného poradenství. SPN, Praha 1987.

Francii byla podobná laboratoř zřízena v roce 1905 Alfredem Binetem (1857-1911). Souběžně s těmito prvními pedagogicko-psychologickými poradnami vznikalo samostatně poradenství pro volbu povolání. První specializovaná poradna pro volbu povolání vznikla v Bostonu v roce 1908, a to na popud Franka Parsonse (1854-1908)²¹

U nás začalo být výchovné poradenství rozvíjeno v 50. letech 20. století. Tato činnost byla realizována prostřednictvím dílčích článků a institucí, zcela nezávislých na státě. První výchovní poradci na školách byli ustanoveni v roce 1963 příslušnou *Směrnici* tehdejšího Ministerstva školství. Bylo v ní uvedeno, že na Základních devítiletých školách, v 6. - 9. ročníku, bude zřízena funkce výchovného poradce, který by se měl starat zejména o pomoc při volbě povolání a měl by být nápomocen řediteli při starosti o žáky zvláště nadané nebo naopak zaostávající a také ty, u kterých se vyskytly výchovné obtíže. O rok později byla podobná směrnice vydána pro střední školy. Později přibýly pedagogicko-psychologické poradny, které začaly být zřizovány od roku 1967.

Od této doby se vytvořil celkem dobře fungující systém poradenství pro děti a mládež, tento systém je od počátku plně v rámci resortu školství. Po roce 1989, po značných politických a společenských změnách, se podařilo nastolený systém poradenských služeb udržet a postupně stabilizovat.

V současné době existují i soukromá psychologicko-poradenská zařízení, která začala vznikat po roce 1990 v rámci různých nadací, církevních organizací nebo čistě soukromě, ale stěžejní část výchovného poradenství obstarávají školská poradenská zařízení či instituce, jejichž činnost charakterizují: Zákon ČR 561/2004 (Školský zákon), Vyhláška MŠMT ČR 72/2005 a 73/2005.

1. Pedagogicko-psychologická poradna
2. Speciálně pedagogické centrum
3. Škola²²

²¹ Kohoutek, R.: Výchovné poradenství. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Brno, 2008.

²² Opekarová, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007.

3.2.1 Pedagogicko psychologická poradna (PPP)

Jak jsem se již zmínila výše, první PPP, začaly vznikat v roce 1967, jako krajská odborná pedagogicko – psychologická pracoviště, která měla v té době dva hlavní úkoly.

- Řešení problémů v oblasti psychodidaktických a psychologickovýchovných
- V oblasti volby povolání a kariérového poradenství

Tato instituce je zřizována v každém správním celku našeho státu, pracovišť může být v rámci regionu i několik, prioritou je, aby tato služba byla co nejdostupnější. PPP poskytuje služby ambulantně, popřípadě pracovníci navštěvují školská zařízení, která spadají do okruhu jejich působnosti.

Základní úkoly PPP v současnosti jsou:

- Zjišťování připravenosti dětí na povinnou školní docházku
- Spolupráce při přijímacím a výběrovém řízení do škol
- Provádění psychologického a speciálně pedagogického vyšetření pro zařazení žáků do škol a tříd s upravenými vzdělávacími programy
- Zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením
- Vypracovávání odborných posudků a návrhů opatření pro školy a školská zařízení na základě odborných vyšetření
- Poskytování poradenských služeb žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti
- Poskytování poradenských služeb zaměřených na vyjasňování osobních a životních perspektiv žáků
- Poskytování metodické pomoci při pedagogických a psychologických diagnostikách
- Prostřednictvím metodika prevence zajišťování prevence sociálně patologických jevů²³

Jednoduše bych shrnula, že PPP zajišťují odbornou pomoc a poradenství v těch případech, kdy na to běžná školská zařízení nestačí. Sama mám za sebou několik návštěv PPP, jako matka dvou synů s poruchami učení a mohu z vlastní zkušenosti, říci, že jsem se setkala

²³ Opekarová, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007.

s velmi vstřícným a kompetentním přístupem. Mohu jen doporučit všem rodičům, kteří mají jakékoliv problémy se svými dětmi, ať už při jejich výchově, či vzdělávání, aby toto zařízení navštívili bez jakýchkoliv obav. Bude to ku prospěchu nejen jim, ale zejména jejich dětem. Rodiče dostanou pokyny, materiály a dobré rady, jak se s dítětem učit a jednat. V druhé řadě i učitelé ve škole přihlížejí k odbornému posudku a doporučení, jak se žákem pracovat a hodnotit jej.

3.2.2 Speciálně pedagogické centrum (Centrum)

Tato instituce je nejmladší ze všech uvedených školských poradenských zařízení. Začala vznikat v roce 1993 při speciálních školách.

Tato centra poskytují poradenské služby zejména žákům se zdravotním postižením, kteří navštěvují speciální vzdělávací zařízení nebo jsou integrováni do běžných výchovných a vzdělávacích zařízení.

Úkoly Centra jsou:

- Zjišťování speciální připravenosti žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku
- Zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním
- Zpracovávání odborných podkladů pro integraci těchto žáků, pro další vzdělávací opatření podle potřeby, dále pro jejich zařazení a přeřazení do škol a školských zařízení

Tato centra jsou rozdělena na typy podle postižení klientů, kterým jsou určena (s vadami řeči, se zrakovým postižením, se sluchovým postižením, s tělesným postižením, s mentálním postižením a autismem, s poruchami autistického spektra, pro hluchoslepé, pro kombinované vady a postižení).²⁴

²⁴ Opekarová, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007

3.2.3 Škola

Činnost školských poradenských služeb je stanovena rovnocenně PPP i Centřum. Za tuto poradenskou činnost je plně zodpovědný ředitel školy, který ji zpravidla zabezpečuje výchovným poradcem a školním metodikem prevence. Toto poradenství může být rozšířeno o služby školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga. Již to, že je škola postavena na stejnou úroveň, jako specializovaná centra, je poněkud zvláštní. V těchto centrech jsou specialisté, kteří se mohou problémům dětí plně věnovat a je to jejich hlavní náplní práce, což se nedá říci o učiteli, který má spoustu jiných starostí a povinností a výchovné poradenství nebývá jeho stěžejní činností. Také z tohoto důvodu si myslím, že specialista na výchovné poradenství by mohl být pro školu přínosem.

Základní úkoly poradenských služeb ve škole:

- Prevence školní neúspěšnosti žáků
- Primární prevence sociálně patologických jevů
- Kariérové poradenství
- Pomoc při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním
- Péče o vzdělávání mimořádně nadaných žáků
- Průběžná a dlouhodobá péče o neprospívající žáky
- Metodická pomoc učitelům při aplikaci psychologických a pedagogických poznatků a dovedností do činnosti škol²⁵

Tady této oblasti se budu věnovat v dalších kapitolách své práce, zejména co se týká osobnosti a náplně práce výchovného poradce.

3.3 Práce výchovného poradce ve školách

Výchovný poradce odpovídá za svou činnost řediteli školy, na níž je zřízen a metodicky je řízen Pedagogicko psychologickou poradnou, pod níž územně spadá. Tradičně u nás jde o

²⁵ Opekarová, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007.

učitele, s jistou dobou učitelské praxe a s další následnou vysokoškolskou kvalifikací, získanou specializačním studiem. V podstatě funguje jako prostředník mezi zájmy školy a zájmy jednotlivého žáka. Ředitel při výběru by měl dbát na autoritu takového pedagoga nejen u dětí, ale i u kolegů-pedagogů, a také na osobní charakterové vlastnosti. To, že na této škole i učí je výhodou pro něj, že je neustále na škole přítomen a může podchytit problém již v zárodku, ovšem nevýhodou může být to, že nemá dostatečný časový prostor pro svou činnost, protože je v první řadě učitel.

„Ředitel školy při výběru vhodného výchovného poradce musí zvažovat nejen jeho kvalifikační předpoklady, ale i charakterové vlastnosti, intelektuální úroveň, citové vybavení (mít rád mladé lidi, schopnost empatie), sociální vnímavost, komunikativní schopnosti, pohotovost, schopnost orientace v konfliktních situacích, smysl pro přiměřenost (nestrannost, nenechat se strhnout soucitem, umět zachovávat odstup).

Výchovným poradcem by měl být pedagog, který má lidskou i profesionální důvěru a autoritu u kolegů i u žáků, který dokáže svým působením prolamovat školní stereotypy, dokáže stimulovat a aktivizovat.“²⁶

Myslím si, že zejména na středních školách a učilištích, velmi záleží na přirozené autoritě a osobnosti výchovného poradce, protože, jak je známo studenti jsou v tomto věku velmi kritičtí a často vůči dospělým uzavření. Na základní škole děti více uznávají autoritu učitele a v tom to vidím o něco snazší.

3.3.1 Základní legislativní dokumenty pro výchovné poradce

Na základě cílů školy plní výchovný poradce konkrétní cíle a úkoly, vyplývající z legislativní úpravy ze 70. let a vyhlášky č. 130/1980 Sb. o výchovném poradenství, jež byla novelizována vyhláškou č. 233/2003 Sb. Náplň práce výchovného poradce je stanovena vyhláškou MŠMT ČR č.72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

²⁶ Hadj-Moussová, Z., Valentová, L.: Poradenské teorie a strategie. Pedagogická fakulta UK, Praha 2002.

Jednou z důležitých činností výchovného poradce je péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Toto upravuje vyhláška **č.73/2005 Sb.** Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných patří k prioritám školního vzdělávacího programu. Integrace a péče o tyto žáky umožňuje osobnostní rozvoj každého žáka, neomezuje možnost vzdělání, má pozitivní vliv na jejich povahový a citový vývoj, na odpovídající celoživotní orientaci a adaptaci ve společnosti. Práce s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami je velmi náročná. Děti se snadno unaví, bývají nepozorné, nesoustředěné, rychle zapomínají učivo, někdy ztrácí zájem, jsou citlivé, potřebují poskytovat stálou podporu a povzbuzení, podnětné a vstřícné prostředí a individuální přístup učitele.

Do této skupiny žáků patří – žáci s vývojovými poruchami učení nebo chování, žáci tělesně postižení, žáci se zdravotním znevýhodněním, žáci se sociálním znevýhodněním. Dále je výchovné poradenství upraveno i školským zákonem **č.29/1984 Sb.**, o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol.

3.3.2 Náplň práce výchovného poradce

Základní úkoly výchovného poradce:

1. Poskytování odborné pomoci.
2. Informační činnost.
3. Soustavné dlouhodobé poznávání, sledování a hodnocení vývoje žáků.
4. Konzultační činnost.
5. Vlastní návrhy.

Tato **odborná pomoc** se zaměřuje na několik oblastí, nejčastěji asi žáci využívají kariérové poradenství při rozhodování o dalším studiu a své další profesní cestě, protože tato oblast se týká skoro všech žáků na škole, je tato činnost nejčastější. Dále výchovný poradce řeší osobní problémy jednotlivce, a to školní, ale i rodinné. Co se týče školních, tak s prospěchem, ale i jiné možné psychické problémy, které mohou nastat ve studiu, ať už jsou to nějaké poruchy učení či chování. V neposlední řadě má na starost prevenci sociálně patologických jevů ve škole.

Informační činnost poskytuje, učitelům, žákům a rodičům. Může se týkat informací o činnosti výchovných zařízení a jejich službách. Dále otázek, které se týkají prevence a ná-

pravě problémů, které mohou nastat ve výchově nebo vzdělávání. A samozřejmě informace týkající se kariérního poradenství.

Při informační činnosti se využívají různé metody: přednášky, besedy, rozhovory, promítání dokumentárních filmů, letáky, publikace, nástěnky, soutěže, diskuze aj.

Soustavné dlouhodobé poznávání, sledování a hodnocení vývoje žáků úzce souvisí s poradenskou činností. V odborné pomoci je velmi důležitá pedagogická diagnostika. V poradenství se mluví o pozitivní diagnostice, protože poradci se nezabývají patologickými klienty, ale zaměřuje se na běžné „normální“ klienty, žáky. V diagnostice je důležitá dovednost zaměřit se na aktuální stav žáka. K volbě správných poradenských postupů je důležité znát osobní vlastnosti žáka, ale i široké souvislosti, například předchozí školní práci, styl učení, kamarády, zájmy, roli ve třídě, rodinu. Poznávání žáka je proces dlouhodobý a vyžaduje spolupráci s ostatními učiteli a rodiči. Je potřeba dodržovat individuální přístup. Při stanovení diagnózy je nezbytné hledat zdroje a determinanty, které určují okamžitý stav. Diagnostický závěr je nutné vždy spojit s návrhem pedagogického postupu a předpovědí možného budoucího vývoje.

Konzultační činnost ta je zajišťována, jak pro žáky, rodiče, zákonné zástupce, ale i kolegy pedagogy, třídní učitele. Každý výchovný poradce má konzultační hodiny, ve kterých je pro klienty k zastížení.

Vlastní návrhy – na základě vlastních zkušeností, dále s využitím informací jiných odborníků a poznatků z různých odborných školení a seminářů podává ředitelství školy návrhy a doporučení, které se týkají edukační, výchovné a poradenské činnosti. Svými návrhy je nápomocen k práci svým kolegům pedagogům, a třídním učitelům.

3.4 Srovnání činnosti výchovného poradce, metodika prevence, školního psychologa, školního speciálního pedagoga

Náplň práce **výchovného poradce** jsem se věnovala výše, ale na některých školách se vyskytují i další odborní pracovníci, kteří mají dle někoho v podstatě stejnou náplň práce, jako výchovný poradce, ale není tomu tak. Jedná se o metodika školní prevence, školního psychologa nebo speciálního pedagoga. Tyto činnosti přesně vymezuje vyhláška č. 72/2005 Sb.

Metodik školní prevence vykazuje velmi podobnou činnost, jako výchovný poradce, ale jeho zaměření je užší. Podle školského zákona se má standardní činnost metodika prevence zabírat metodickou a koordinační činností (vytvořit a realizovat preventivní program školy), pořádat aktivity zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů, spolupracovat s orgány státní správy a s odbornými pracovišti – poradenskými, terapeutickými, krizovými – působící právě v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Další náplní práce metodika prevence je činnost informační a poradenská. Ta má být zaměřena jak na žáky samotné, tak na jejich rodiče a v neposlední řadě na ostatní pedagogické pracovníky. Jedná se o velmi široké spektrum nežádoucích jevů, před kterými je nutné studenty varovat, ochránit a samozřejmě na ně také upozornit. Mezi tyto řadíme různé druhy závislostí (tabák, alkohol, drogy, automaty), násilí, šikanu, záškoláctví, vandalismus, sexuální zneužívání, promiskuitu, agresivitu, sebepoškozování, xenofobii, rasismus, vliv náboženských sekt atd. Jsou to teda jevy vysloveně negativní.

Pokud se na škole vyskytují oba, jak výchovný poradce, tak metodik prevence, je to určitě přínosné, protože si náplň práce mohou rozdělit. Často taky vypracovávají společný plán práce, kde je přesně určeno, čemu a jakým oblastem se budou věnovat, zejména v preventivní činnosti.

Školní psycholog je další osoba, jež má zajišťovat pedagogicko-psychologické poradenství. Je to většinou nezávislý pracovník školy, ale existují případy, že na dané škole třeba na zkrácený úvazek vyučuje, a je vázán mlčenlivostí. Jeho práce je již vysoce odborná a jednotlivým žákům se věnuje většinou na doporučení výchovného poradce, ale vždy se souhlasem rodičů. Zpravidla do školy dojíždí 1-2x týdně dle přesně stanoveného rozpisu konzultačních hodin. Aktivity školního psychologa můžeme rozlišit na diagnostické, konzultační a poradenské (včetně krizové intervence). Tyto činnosti jsou orientovány na práci s pedagogickým sborem, s jednotlivými učiteli, s třídními učiteli, s žákovskými kolektivy, s jednotlivými žáky a s jejich rodiči. Školní psycholog také spolupracuje s odborníky v dalších zařízeních (PPP, lékaři atd.). Jedním z hlavních cílů všech těchto činností je prevence negativních sociálních jevů na škole. Školní psychologové pracují na školách u nás od roku 1990, přestože doposud nejsou legislativně ukotveni ve školském systému a je plně v kompetenci ředitele školy, jestli služeb školního psychologa využije nebo ne.

V současné době, kdy se ve školách zvyšují počty dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a je důležitá speciálně pedagogická podpora těchto dětí přímo ve škole. K tomu slou-

ží **speciální pedagog**, který pravidelně a cíleně s dětmi pracuje za pomoci speciálně-pedagogických postupů. Působením speciálního pedagoga ve škole je také zajištěna jeho úzká spolupráce s učiteli a rodiči. Mezi jeho klienty patří děti se specifickými poruchami učení, chování nebo jinými výukovými problémy. Také se specializuje na odbornou podporu integrovaných dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Také činnost speciálního pedagoga je omezenější a užší než činnost výchovného poradce.

Z tohoto vyplývá, že pokud se vhodně na škole doplňují všichni jmenovaní, mohl by to být ideální stav, ale většinou tomu tak nebývá a často se stává, že na veškeré výchovné a vzdělávací problémy zůstává výchovný poradce sám.

3.5 Typy problémů, kterými se zabývá výchovný poradce

Pravděpodobně nepostihnu všechny, ale budu se snažit stručně popsat ty nejčastější. Vycházím z poznatků dvou výchovných poradkyň, se kterými jsem se stýkala v rámci výzkumu pro mou bakalářskou práci.

3.5.1 Záškoláctví

Tak ten nejčastější a také asi nejstarší, který kdy jaký učitel řešil je **záškoláctví**. Důležité je, zjistit, z jakého důvodu se tak děje. Jestli je to jen lenost, nepřijetí pozitivního postoje ke vzdělání nebo je to následek něčeho závažnějšího, například šikany, reakcí na prospěch či třeba fobie ze školy. Když jsem ten výraz fobie ze školy slyšela, tak mi to připadalo úsměvné, ale byla jsem vyvedena z omylu, že se nejedná o vtip, ale že je to opravdu psychické onemocnění, které jedna z těch výchovných poradkyň nejednou řešila a je nutné ho řešit jedině s psychologem.

Existuje i dělení záškoláctví do pěti kategorií:

- Právě záškoláctví – žák do školy nechodí, ale rodiče o tom nevědí
- Záškoláctví s vědomím rodičů – žák do školy nejde, ale rodiče o tom vědí a napíší mu omluvenku, mohou existovat různé důvody: pomoc v domácnosti, starost o mladšího sourozence atp.
- Záškoláctví s klamáním rodičů – žákovi se do školy nechce a je schopen přesvědčit rodiče, že mu není dobře, prostě simuluje nemoc.

- Útěky ze školy – žák do školy přijde a i některé vyučovací hodiny absolvuje, ale potom některé hodiny vynechá a „udělá si delší pauzu“.
- Odmítání školy – týká se žáků, kteří do školy nechodí díky psychickým problémům (strach ze špatné známky, strach z kolektivu, z učitele, šikana, deprese, fobie).²⁷

Pokud škola nebo rodiče neobjeví pravý důvod absence, tak se záškoláctví objeví kdykoliv znovu, při sebemenší zámince.

3.5.2 Specifické poruchy učení a chování

Další kategorií problémů, které řeší, jsou **specifické poruchy učení**. Pokud se bavíte s někým, ze starší generace, tak řekne, že „takové“ problémy nikdy nebyly. Ale určitě tomu tak nebylo. Beru to podle sebe, v době mé školní docházky v 70. letech 20. století, jsem opravdu o těchto problémech neslyšela, ale nemyslím, si, že by se nevyskytovaly. Pouze nebyly diagnostikovány. Prostě tyto děti, kterých se týkaly, byly brány, jako v určitých předmětech hloupé. Co se vlastně pod tímto pojmem skrývá, Poruchy učení jsou označovány souhrnně různé skupiny poruch. Některé typy poruch učení mohou vznikat na podkladě lehkých mozkových dysfunkcí, ale není to pravidlem. Projevují se zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání určitých dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování, počítání, kreslení, manuální zručnost. Tyto poruchy předpokládají určitou dysfunkci centrálního nervového systému. Ovšem může se tato porucha vyskytnout souběžně s jinými formami postižení – jako jsou např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy.

Rozlišujeme tyto poruchy:

- Dyslexie – patří mezi nejčastější, jedná se o poruchu naučit se číst běžnými metodami a porozumět čtenému textu. Jedinec není schopen číst delší text a pochopit jeho význam.
- Dysortografie – jedná se o ztíženou schopnost zvládnout pravopis daného jazyky, znatelné je to zejména v interpunkčních znaménkách, které často jedinec, skoro nepoužívá.

²⁷ Kyriacou, Ch.: Řešení výchovných problémů ve škole. Portál. Praha 2005

- Dysgrafie – znamená problémy s psaní, dítě má tzv. těžkou ruku a není schopno si zapamatovat tvar písmen a jeho písmo je velmi nečitelné a neuspořádané.
- Dyskalkulie – je porucha počítání a práce s matematickými symboly.

Tyto poruchy jsou nejzávažnější a způsobují dětem nejvíce problémů. Existují ještě další, ale ty nejsou pro školní výuku, tak závažné. Jedná se o:

- Dysmuzii – porucha související s muzikálními schopnostmi
- Dyspinxií – porucha kreslení.
- Dyspraxii – což je špatná obratnost a nezručnost.

Ovšem i tyto poruchy se dají při správném vedení, dostatečné inteligenci žáka a zejména velkou trpělivostí a pílí zvládnout. Samozřejmě, že se z dyslektika nestane spisovatel, ale pro běžný život se s tímto handicapem může vyrovnat.

„Podle názvu lze předpokládat, že specifické poruchy učení postihují pouze oblast školských dovedností. Není tomu tak. Neúspěchy ve výuce, pocity méněcennosti a celý řetězec dalších obtíží, které poruchy provázejí, jsou mnohdy ve svých důsledcích mnohem horší než porucha sama.“²⁸

Tuto oblast mohu posoudit z vlastní zkušenosti, mám dva syny. Jeden byl dyslektik a druhý dyslektik, dysgrafik a dysortografik. Neříkám, že období základní školní docházky bylo jednoduché, ale při správných postupech, kompetentních pedagozích a trpělivosti rodičů se to dá zvládnout. Velmi důležitá je osobnost učitele a na to jsme měli celkem štěstí, zejména učitelka českého jazyka na 2. Stupni ZŠ, byla vynikající. V žádném případě tato porucha nesouvisí s inteligencí, což je asi to nejdůležitější, co by si měla široká veřejnost uvědomit. Tyto děti jsou vzdělavatelné, jen jinými postupy a vůbec jim to nebrání ve studiu na vysoké škole, samozřejmě v jim přiměřeném oboru. Ovšem může nastat případ, že se dítě za tuto poruchu schovává a omlouvá jí vlastní lenost, tam je potom nějaká spolupráce těžká a výsledky asi nebudou nejlepší a smutné je, pokud se k tomu připojí i rodiče a žádají pro své děti nesmyslné úlevy.

²⁸ Zelinková, O.: Poruchy učení. Portál. Praha 1994.

Další takto příbuznou poruchou je **specifická porucha chování**. Při této poruše se nejčastěji projevují špatné návyky, nesoustředěnost, roztěkanost, impulsivnost, záškoláctví, agresivita a další projevy. Takový žák ve třídě představuje pro učitele obrovskou zátěž, protože narušuje chod celé výuky. Při včasné diagnostice poruchy a správném metodickém postupu je možno zvládnout i takové žáky, ale důležité je, aby učitel sám byl přesvědčen o svém postupu a byl opravdu dostatečně kompetentní pro práci s takto postiženými žáky.

3.5.3 Šikana

Jedním z dalších, velmi závažných problémů, se kterým se výchovný poradce setkává, je **šikana**. Stručně se pokusím shrnout, oč se vlastně jedná. Nejvýstižnější bude, když použiji definici odborníka na tuto problematiku Michala Koláře:

„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. Agresori používají fyzické násilí, zbraně, slovní agresi, zastrahují zbraněmi, kradou, ničí a manipulují s věcmi obětí, násilné a manipulativní příkazy, zraňují izolací, oklikou, uměleckými výtvary – básněmi, kresbami, pohádkami.“²⁹

Agresivita dětí stoupá v posledních letech čím dál více, proto se s jakýmikoliv projevy šikany na školách musí bojovat a potírat je, neboť pro oběti to může mít závažné důsledky a může dojít až k suicidálním projevům.

Oběť je šikanována z různých důvodů, zpravidla to bývá někdo, kdo nějakým způsobem vybočuje z průměru. Ať je to plachost, nějaká fyzická indispozice, slabé sociální poměry rodiny ale může vybočovat i zcela opačně, být obzvlášť přitažlivý nebo pocházet z velmi movité rodiny.

Šikana je středem pozornosti na mnoha školách po celém světě, i když nemají pro šikanu své vlastní pojmenování. Někdy je nazývána anglickým názvem bullying, jindy jen obecnými termíny, jako jsou hrubost, agresivita, násilí. Musí se ovšem rozlišovat jestli se jedná

²⁹ Kolář, M.: Bolest šikanování. Portál. Praha 2005.

opravdu o šikanu nebo jen nějaké nedorozumění či jednorázové hrubé chování. Jádrem šikany je dlouhodobé, opakované týrání psychické nebo fyzické.³⁰

3.5.4 Patologické závislosti

Dále musí řešit ještě další patologické jevy a závislosti: **tabakismus, alkoholismus, drogové závislosti, gamblerství** aj. Co se týče této skupiny výchovných problémů, tak se školy a výchovní poradci hodně soustřeďují na primární prevenci.

V poslední době není výjimkou, že výchovní poradce se zabývá dívkami s **mentální anorexií** nebo **bulimií**. Tento problém patří mezi ty, které se ve školách začaly objevovat, až poslední roky, ale bohužel není vůbec ojedinělý.

Tato skupina problémů je natolik závažná, že nemám dostatek prostoru ve své práci se jí náležitě věnovat, ovšem zejména zde platí, že nejdůležitější je primární prevence od nejútlejšího věku.

3.6 Kariérové poradenství

Pojem kariéra zastřešuje několik pojmů, a to profesi, povolání, vzdělání. Proto kariérové poradenství na škole nemá za úkol starat se jen o následující studium, ale případně i o začlenění do pracovního procesu a nalezení té nejobtímnější profese pro každého individuálně. Smyslem takového poradenství, ale i vzdělávání by mělo být usnadnit žákovi, studentovi jeho rozhodování o jeho další profesní a vzdělávací orientaci. Tato pomoc by měla mít tři základní úrovně: informační, poradenskou, výchovnou a vzdělávací. Že toto je důležitá funkce každé školy si v současnosti uvědomují i na resortu školství, protože dochází k začleňování této podpory do vzdělávání. Na základních školách se objevuje postupně výchova k volbě povolání, na středních školách je to úvod do světa práce.³¹

³⁰ Kyriacou, Ch.: Řešení výchovných problémů ve škole. Portál. Praha 2005.

³¹ www.vstupnatrhprace.cz/vyuka/infodzdroj/metodika.doc

Kariérové poradenství je dvojnásob důležité pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, protože u nich je plnohodnotné začlenění do společnosti o něco složitější.

3.7 Shrnutí práce výchovného poradce

Snažila jsem se stručně nastínit základní úkoly, kterým se věnuje výchovný poradce, v žádném případě jsem se nevěnovala všem, poněvadž podrobnější výpis úkolů by byl příliš obsáhlý. Namátkou mohu jen zmínit další problémy k řešení: kriminalita, domácí násilí, sexuální problémy, rasismus, vandalství, stres, zneužívání, deprese.

Činnost a náplň práce je opravdu velmi obsáhlá a různorodá. K pomoci mu slouží metodické pokyny, podrobný výchovný plán a v neposlední řadě i individuální studijní plány dětí s takovými poruchami, které vyžadují individuální přístup.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

V praktické části mé práce, bych chtěla získat odpověď na otázku, která je vlastně názvem celé mé bakalářské práce. To znamená, jestli je vhodné a přínosné, aby sociální pedagog pracoval na škole, jako výchovný poradce.

Pedagogickému výzkumu se věnuje široké spektrum lidí, profesionální výzkumníci, studenti, pedagogové z praxe. Podstata výzkumné práce je stejná – řešení pedagogických problémů a rozšiřování poznatků o pedagogických jevech.³²

„Klasické pedagogické výzkumy vycházejí většinou z pozitivistického paradigmatu, bývají označovány, jako kvantitativně orientované, vycházejí z přesvědčení, že existuje jedna objektivní realita, která není závislá na našich citech nebo přesvědčení. V poslední době se stále více uplatňují výzkumy vycházející z paradigmatu post – pozitivistického, které bývají označovány jako výzkumy kvalitativně orientované. Oba typy výzkumů mají své silné i slabé stránky, proto je často vhodné oba typy kombinovat.“³³

Jak je zřejmé z názvu u kvantitativního výzkumu je důležitá kvantita, pojmout široký vzorek respondentů a pracuje se tu zejména s číselnými údaji. Naopak kvalitativní výzkum, se neopírá o číselné údaje a o kvantitu respondentů, ale o slovní vyhodnocení a co nejširší pochopení problému. Při kvalitativním výzkumu se výzkumník snaží o co nejbližší sblížení se zkoumanými osobami, zatímco při kvantitativním výzkumu nemusí zkoumané osoby vůbec vidět. Každá metoda má své pro i proti, pokud nám jde o nějaké statistické údaje nebo zmapování situace na školách, např.: Kolik dětí pochází z rozvrácených rodin? Tak je určitě na místě kvantitativní výzkum. Pokud víme, že výzkumný problém nelze zhodnotit pomocí statistických dat, tak je lépe použít kvalitativní metodu.

4.1 Kvalitativní výzkum

Pro své zkoumání jsem si vybrala kvalitativní metodu. Hlavním rysem kvalitativního výzkumu by měla být dlouhodobost a intenzivnost. Kvalitativní a kvantitativní výzkum

³² Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Paido. Brno 2000.

³³ Chrásek, M.: Metody pedagogického výzkumu. Grada. Praha 2007.

v poslední době nebereme, jako protikladné a soupeřící přístupy, ale obě metodologie jsou nahlíženy, jako odlišné strategie, nikoli však soupeřící. Ovšem i dnes podle Švaříčka a Šeďové, existuje několik hledisek nahlížení na kvalitativní výzkum. Prakticky každá definice zdůrazňuje jiný aspekt, jako zásadní aspekt.

Jedna z definic zdůrazňuje **použitou metodu sběru dat**. Podle ní je zásadní rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem to, že v kvalitativním výzkumu je zásadním prvkem rozhovor a v kvantitativním dotazník. Což není zase tak úplně přesné, protože pokud místo dotazníku použijeme přesně strukturovaný rozhovor s přesně danými a standardizovanými otázkami, tak se tento dá zpracovat stejně, jako dotazník.

Další přístup se zaměřuje na **metodu usuzování**. Tyto definice vycházejí z toho, že kvalitativní metodologie je založená na indukci, zatímco kvantitativní je založená na dedukci. Ovšem při různých výzkumech se ukázalo, že výzkumníci při využívání kvalitativní metody, nepoužívali jen metodu indukce, ale metody střídaly.

Další definice se zaměřují na získané **typy dat**. Jsou používány především tyto tři typy dat: data z rozhovorů, data z pozorování a data z dokumentů. Takže se pracuje zejména s texty, ne s čísly. Často je to zjednodušeně určeno jako základní rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem.

Další definice spatřují hlavní rys kvalitativního výzkumu ve **způsobu analýzy sesbíraných dat**. Při kvalitativní analýze by nemělo docházet ke kvantifikaci dat.

Z těchto poznatků vznikla následující definice:

„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“³⁴

³⁴ Švaříček, R., Šeďová, K.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál. Praha 2007, s. 17.

5 METODIKA VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumu

V prvé řadě je nutné si položit výzkumnou otázku nebo problém, což jak jsem již v úvodu sdělila je: *„Bylo by přínosné, kdyby sociální pedagog působil ve školách, jako výchovný poradce a pokud ano jestli by to bylo přínosnější na ZŠ nebo na SŠ.“*

5.2 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem si určila šest vybraných učitelů. Tři působí na SŠ ve Zlíně a tři na ZŠ v Napajedlích. Vždy jeden z těchto tří učitelů působí již několik let, jako výchovný poradce. Školy jsem si vybrala záměrně, protože jsem měla to štěstí, že obě výchovné poradkyně znám dlouhodobě, jsou to mé spolužačky ze základní školy. Je dobré mít někoho, kdo vás uvede na místo, kde chcete zkoumat, mít tzv. **vrátného** nebo **sponzora**.³⁵

Výzkumný vzorek tvoří: výchovná poradkyně SŠ, učitelka SŠ, učitel SŠ, výchovná poradkyně ZŠ, učitelka ZŠ a učitel ZŠ. Všichni mají více jak 15tiletou praxi ve školství. Záměrně jsem zahrnula do výběru obě pohlaví a vždy jeden z trojice byl muž.

5.3 Metoda výzkumu

Základní metodou výzkumu, kterou jsem zvolila je polostrukturovaný rozhovor, dále jsem použila postřehy z prostředí obou škol a poznatky z prostudovaných dokumentů. Snažila jsem se zachovat triangulaci, kvůli validitě dat. Na SŠ jsem strávila hodně času z důvodu, že jsem zde prováděla povinnou praxi ke studiu a při té příležitosti prostudovala různé dokumenty výchovného poradce a jednotlivé kazuistiky žáků. Docházela jsem zde asi šest týdnů a byla jsem „k ruce“ výchovné poradkyni a pomáhala jsem jí realizovat anketu mezi studenty a následné vyhodnocování. Na ZŠ jsem několikrát došla z důvodu prováděných rozhovorů. Rozhovory jsem si stručně zapisovala, měla jsem připraveno několik dílčích výzkumných otázek a další vyplynuly z poskytnutých odpovědí respondentů. Často jsem

³⁵ Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Paido. Brno 2000

některé otázky nemusela pokládat, protože odpovědi na ně vyplynuly z přirozeného rozhovoru. Rozhovory se konaly ve školách po vyučování, v kabinetech učitelů a trvaly v rozmezí 60-90 minut. Byly realizovány v měsíci dubnu 2010.

5.4 Způsob zpracování dat

Doma jsem si ihned své poznámky přepsala do přehledného, podrobného zápisu z rozhovoru. Zjistila jsem, že poprvé jsem v jednom dnu udělala rozhovor se dvěma respondenty a nebylo to vhodné, protože potom při přepisu mi dělalo potíže přesně si uvědomit, jak kdo odpovídal a oddělit jednotlivé odpovědi. Zejména tehdy, když respondenti odpovídali hodně podobně. Poté jsem následující rozhovory naplánovala tak, abych měla mezi rozhovory vždy aspoň jeden volný den.

Posléze jsem se snažila utřídit odpovědi respondentů do přehledného zápisu podle zadané otázky.

6 ZJIŠTĚNÍ A INTERPRETACE SESBÍRANÝCH POZNATKŮ Z ROZHOVORŮ

V této kapitole budu interpretovat jednotlivé odpovědi na dílčí výzkumné otázky.

6.1 Jaké nejčastější výchovné problémy a sociálně patologické jevy spatřujete na škole

Výchovná poradkyně ZŠ

Působí zároveň jako učitelka vyššího stupně, apobace ČJ, Občanská výchova. První odpověď, která padla, byla – šikana. Poté to blíže specifikovala, že se nejedná o nějakou vážnou fyzickou či psychickou šikanu, ale zejména to, že se vytvářejí skupinky dětí, které některého ze spolužáků vytěšňují. Nechtějí se s ním bavit, kamarádit, sedět s ním v lavici. Poté následuje nějaké posmívání a drobné naschvály. Většinou stačí domluva. Další problém, který vzpomněla, bylo záškoláctví. Opět říkala, že se jedná o běžné problémy, říkala, že v těchto případech je největší problém s rodiči, kteří žákům absence omlouvají. Jeden zvláštní případ momentálně řeší, kdy žákyně má časté absence, ale matka ji omlouvá, že mají nedostatek financí a dívka nemá peníze na autobus, dojíždí ze spádové obce. V tomto případě byl kontaktován sociální odbor. Při této příležitosti se rozpovídala o žákovi, který měl před pár lety problém s fobií ze školy, to už byl případ více náročný a komplikovaný. Poté vzpomněla problém alkoholu, ale v poslední době přímo ve škole žádný problém neřešili. Potom ji hodně zaměstnávají žáci s poruchami učení a chování, ale nic mimořádného, běžný standard.

Učitelka ZŠ

Učí vyšší stupeň – zeměpis a matematiku. Zároveň je třídní učitelkou 8. Třídy. Říkala, že jako třídní učitel řeší zejména záškoláctví a občas nějaké drobné projevy šikany. Vzpomenula to, že momentálně je třídní učitelkou celkem bezproblémové třídy, připadá jí, že vždy se nakumuluje více výchovných problémů v nějaké, jedné konkrétní třídě. A tak se to s tím kolektivem „táhne“ celou školní docházku. Že jí připadá, že problémoví žáci spíše strhnou ty bezproblémové než naopak.

Učitel ZŠ

Je učitel nižšího stupně, nyní je třídní učitel třetího ročníku. Zároveň učí informatiku na vyšším stupni. V první řadě vzpomenu opět šikanu, ale opět jen tu lehčí psychického rázu, vyčleňování z kolektivu, pomluvy. Na vyšším stupni se opět setkává zejména se záškoláctvím a ví o problému alkoholu a vidí žáky kouřit na určitých místech ve městě, ale ne u školy. Má informace, že žáci na vyšším stupni mají zkušenosti s marihuanou. Z důvodu kouření, alkoholu se zrušily vícedenní výlety a v současné době všechny třídy jezdí jen na výlety jednodenní. Dříve působil na ZŠ ve Zlíně a říká, že na větší škole ve větším městě, se vyskytuje daleko více výchovných problémů než na škole malé. Vzpomněl problém integrovaných žáků, na to téma se hodně rozpovídal, protože měl ve třídě dva těžce postižené žáky, jeden měl i svou osobní asistentku. Říkal, že je to velký problém, že pokud má učitel ve třídě vysoký počet žáků, tak nevidí žádný přínos, jak pro děti zdravé, tak ani pro handicapované. Nemůže se v dobré vůli věnovat ani jedné straně dostatečně. Pokud by prý byl handicapovaný žák umístěn do speciální školy, zařízené všemi pomůckami a vyučován odborníkem, speciálním pedagogem, bylo by to pro takto postiženého žáka daleko přínosnější.

Výchovná poradkyně SŠ

V první řadě záškoláctví, to je problém, který byl, je a bude. Dále kouření i o přestávkách, studenti nedovoleně v době vyučování opouští budovu školy a chodí kouřit do blízkého parku a bohužel se setkala i s tím, že dokonce i v době vyučování kouří marihuanu. Větší problém s jinými drogami nemají, ale je tomu asi 3 roky, kdy měli ve škole dvojici děvčat, které byly pravidelnými uživatelkami „tvrdých“ drog a dokonce se věnovaly dealerství. Ty byly ze školy vyloučeny, od té doby nemá žádné informace o tom, že by byl na škole nějaký problém s drogami, kromě již zmíněné marihuany. Co vidí jako velký problém, velký nárůst užívání alkoholu i mezi děvčaty. Ne sice ve škole, ale mimo školu. Podle ní, dříve se žáci a studenti, když se hodně opili, tak se i sami před sebou a kamarády styděli, dnes to berou jako „hrdinství“ a velkou zábavu. V tom vidí příčinu velkého nárůstu alkoholiků v mladém věku. V letošním roce má dvě studentky, které mají problémy s poruchou příjmu potravy, jedna byla dokonce několikrát hospitalizována na psychiatrii. Tyto případy nejsou první, ale objevují se až v posledních letech. Také v letošním školním roce vyzorovala u dvou studentek, že není něco v pořádku a po dotazování odhalila domácí násilí na děvčatech. To v současné době řeší s rodiči. Posteskla si, že bohužel tyto případy se vyskytují ve

třídě, kde je i třídní učitelkou a tím pádem je v podstatě na řešení sama, zejména, co se týká dokumentace a administrativní agendy.

Učitelka SŠ

Jako největší problém vidí kouření studentů, pak dále záškoláctví, velký nárůst studentů s poruchami učení, konzumaci alkoholu zejména i na výletech a exkurzích. Sama v poslední době nějaké větší případy neřešila, ale má povědomí o tom, že jsou na škole dívky s poruchami příjmu potravy a nějaké případy domácího násilí. Sama dříve učila na odborném učilišti a říkala, že zde byly problémy daleko větší, řešila tam problémy šikany i drog. Jen uvedla postřeh, že jsou k sobě studenti daleko tvrdší, doslova řekla „nic si nedarují“, jsou méně kolegiální, více individuální.

Učitel SŠ

Byl nejstarší z mnou dotazovaných, praxe ve školství skoro 30 let. Prošel několika školami, přes gymnázia, průmyslové školy i učiliště. Řekl, že velké problémy nevidí, jen ty, které se vyskytují odjakživa, což je záškoláctví, kouření, alkohol. Jen si posteskl, že studenti nejsou horší, jen prostě sebevědomější, drzejší a velmi dobře znají svá práva, ale již méně své povinnosti. Pokusil se udělat takové srovnání, že určitě daleko horší problémy jsou na školách, kde je více studentů a zejména na učilištích, závisí prý na úrovni vzdělanosti žáků.

6.2 Jakým způsobem řešíte sociálně patologické jevy na škole nebo ve třídě

Při této otázce v podstatě všichni respondenti zodpověděli úplně stejně. Drobné přestupky řeší třídní učitel, s většími problémy seznámí výchovného poradce, případně metodika prevence a ředitele školy. V závažných případech se kontaktuje sociální odbor, případně policie.

6.3 Myslíte si, že práce výchovného poradce je práce na plný úvazek

Výchovná poradkyně ZŠ

Řekla, že na velké škole nebo na škole v problémové oblasti určitě. Ovšem zároveň dodává, že si nedovede představit, že by pracovala, jako výchovná poradkyně, když by žáky neučila. Že při vyučování je pozná při práci, v kolektivu, jak se projevují a tím pádem je

schopna některé problémy v zárodku odhalit. Dovede si představit, že i když učí na malé ZŠ, tak by měla jako výchovný poradce úvazek vyšší, mohla by se věnovat více určitým preventivním akcím, ale v každém případě by musela i učit. Při plném úvazku výchovného poradce by asi měla obavu z toho, že by se možná zveličovaly malicherné problémy, jen aby měl dostatečnou náplň práce nebo by se mu uměle vytvářely nějaké zbytečné úkoly.

Učitelka ZŠ

Řekla, že si to dovede představit, pokud by to byla škola větší a zároveň by fungoval např. jako metodik prevence a měl na starosti i nějaké mimoškolní nebo školní činnosti, preventivního charakteru apod. Určitě by se žákům prý mohl lépe věnovat jednotlivě při kariérovém poradenství.

Učitel ZŠ

Mně v první chvíli řekl, že vlastně přesně neví, co má všechno výchovný poradce na starosti. Tak jsem se mu to snažila přiblížit a řekl, že asi ne, že by záleželo zejména na počtu žáků na dané škole, dovede si to představit na nějaké obrovské škole sídlištního charakteru, ale globálně na všech školách je to zbytečné.

Výchovná poradkyně SŠ

Řekla, že asi ne na SŠ, ale na ZŠ nebo odborných učilištích kde je problémů daleko více, zejména se žáky s poruchami chování a učení, by to možná bylo vhodné, ale spíš by to viděla, tak, že by fungovali dva výchovní poradci, každý na poloviční úvazek. Vidí velký přínos pro svou práci, že studenty učí a je s nimi v každodenním přímém kontaktu. Určitě by ale uvítala na tuto funkci vyšší úvazek, než jsou současné dvě hodiny týdně.

Učitelka SŠ

Myslí si, že to není nutné. Určitě ne na SŠ, ale možná na velkých ZŠ a učilištích, kde je problémů více.

Učitel SŠ

Podle něj by to bylo zbytečné, myslí si, že je dostatečné, pokud na škole fungují všichni v součinnosti, tj. třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence, ředitelství školy, případně školní psycholog.

6.4 Setkal (a) jste se někdy s pojmem sociální pedagog

Výchovná poradkyně ZŠ

V podstatě neví, co tento termín obnáší. Slyšela o tom jen z doslechu, že někdo takový obor studuje.

Učitelka ZŠ

Také o tom nikdy v praxi neslyšela, ví jen, že se takový obor studuje na UTB ve Zlíně.

Učitel ZŠ

Také ví jen, že existuje takový studijní obor, ale neví, jaké kompetence by sociální pedagog měl mít. Jeho představa je, že je to sociální pracovník v ústavech sociální péče.

Výchovná poradkyně SŠ

Ví celkem dobře, co tento pojem obnáší, i proto, že si něco nastudovala kvůli kariérovému poradenství, studenti se po maturitě na tento studijní obor v minulých letech hlásili. Jako jediná se setkala s pojmem sociální pedagog i v praxi v PPP. Dokonce má pocit, že se snad před lety na nějakém semináři setkala s nějakým sociálním pedagogem, který působil jako výchovný poradce na nějaké ZŠ.

Učitelka SŠ

Tento pojem slyšela, má matné povědomí o tom, co obnáší, ale neví, kde by se měl uplatnit. Ví, že se tento obor studuje na UTB ve Zlíně.

Učitel SŠ

Ví, že je to studijní obor, ale spíš si to pletl se speciálním pedagogem.

6.5 Myslíte, že by mohl sociální pedagog plnit nějakou roli na škole, třeba jako výchovný poradce

Tak, jak vyplývá z předcházejících odpovědí, zde jsem dost narazila, protože jsem ve většině případů musela nejdříve detailně popsat kompetence sociálního pedagoga a jeho možnosti uplatnění. Vzhledem k tomu, že jsem se většinou v průběhu rozhovoru setkala s různými

nými narážkami na problém financování a mzdových prostředků ve školství, tak jsem respondenty poprosila, aby toto hledisko do svých úvah příliš nezohledňovali.

Výchovná poradkyně ZŠ

Nejprve řekla, že si sociálního pedagoga v podstatě dovede představit na škole, jako výchovného poradce, že vzdělání, kvalifikaci a kompetence by měl. Ovšem, pak se zamyslela, že by musel ale něco učit, že bez toho si to představit nedokáže. Takže taková dost neurčitá odpověď.

Učitelka ZŠ

Řekla, že pokud by byl na škole výchovný poradce na plný úvazek, tak by měl asi tu nejlepší kvalifikaci. Jak pro práci se žáky, tak i s jejich rodiči.

Učitel ZŠ

Vidí sociálního pedagoga spíše jako odborníka, který by školy spíše objížděl a řešil závažnější problémy, měl by plnit podobnou funkci, jako školní psycholog. Na plný úvazek by viděl sociálního pedagoga, tam, kde je zvýšený výskyt problémových žáků, např. v oblastech romských komunit nebo vyšší počet cizinců, integrovaných žáků apod. Tam si myslí, že by to bylo dokonce velmi vhodné.

Výchovná poradkyně SŠ

Vidí sociálního pedagoga na škole jako metodika prevence, měl by na starosti více škol a staral se o prevenci patologických jevů, přednášky, besedy, ankety apod. V případě řešení výchovných problémů by pomáhal toto řešit výchovnému poradci. Nedovede si představit, že by výchovný poradce studenty neučil, nemohl by včas rozpoznat problémy studentů a je skeptická k tomu, že by studenti, sami se svými problémy za sociálním pedagogem přicházeli. Myslí, že by to bylo přínosné zejména na školách, kde nepracuje školní psycholog.

Učitelka SŠ

V podstatě totožný názor s výchovnou poradkyní, myslí si, že výchovný poradce by měl být na škole učitel, sociální pedagog by mohl do určité míry suplovat funkci školního psychologa.

Učitel SŠ

Rozhovor s tímto respondentem byl v podstatě nejkratší, odpovídal na otázky sice ochotně, ale velmi stručně. A tak tomu bylo i v tomto případě, nedokáže posoudit, protože nemá přesnou představu o tom, kolik práce má výchovný poradce, ale nevylučuje to, že by to bylo možné, tam kde by to bylo potřeba.

6.6 Pokud by sociální pedagog na škole působil, kde by byl platnější, na ZŠ nebo na SŠ

Tak na tuto otázku odpověděli v podstatě respondenti všichni stejně, že takto rozlišovat to nelze, že na ZŠ, je práce více s dětmi s poruchami učení a chování, ale u starších žáků a studentů mohou vyvstat daleko závažnější problémy patologického charakteru. Drogy, alkohol, závažná šikana, agrese, rasismus aj. Vždy záleží na určité škole, nelze to globalizovat.

6.7 Využíváte na škole školního psychologa a myslíte si, že je vhodné ho využívat

Výchovná poradkyně ZŠ

Na škole školního psychologa nemáme a myslím si, že by bylo vhodné, aby alespoň občas měl ve škole nějaké konzultační hodiny. Vzpomíná si, že před několika lety pravidelně dojížděla do školy psycholožka z PPP. Měla přesně stanovené konzultační hodiny a sama si i občas zvala žáky, které měli v evidenci PPP a jejich rodiče. Když tato činnost skončila, dotazovala se v PPP a bylo jí sděleno, že tato služba byla nadstandardní. Škola nemá na školního psychologa mzdové prostředky. Vidí to v určitých případech, jako nevýhodu a zde vidí uplatnění pro sociálního pedagoga ve školství, že by nahradil určité kádrové nedostatky, vzpomněla i to, že nemají na škole ani speciálního pedagoga.

Učitelka ZŠ

Ví, že na škole školní psycholog není a myslí si, že by bylo vhodné, kdyby tam občas dojížděl, alespoň na pozvání, když je potřeba řešit nějaký závažnější problém, že není vždy vhodné žáka odesílat do neznámého prostředí.

Učitel ZŠ

Tak se školním psychologem nemá velké zkušenosti, myslí si, že tuto funkci může suplovat PPP.

Výchovná poradkyně SŠ

Služeb školního psychologa škola využívá prvním rokem. Je se spoluprací s ním velmi spokojená. Školní psycholožka má na starosti několik středních škol a na každé má určeny konzultační hodiny. Sama některé případy s ní konzultuje a využila jejich odborných znalostí při setkání s problémovými rodiči, kde jí její nestrannost a praktické znalosti situaci hodně usnadnili. Tuší, že někteří studenti školní psycholožku navštívili i z vlastní vůle. Velmi pozitivně hodnotila to, že právě při řešení konkrétních případů není psycholožka tak zatížena školou a je nezaujatá.

Učitelka SŠ

Také si práci školní psycholožky pochvaluje. Myslí si, že je to velký přínos, jak pro děti, tak pro rodiče, ale i pro výchovnou poradkyni. Bere to jako vhodný pohled třetí strany, nestranné a nezatížené školním prostředím. Určitě by služeb školního psychologa doporučila na všech školách.

Učitel SŠ

Má povědomí o tom, že školní psycholog na škole působí a bere to jako pozitivní a užitečné. Zde se zmínil o tom, že místo školního psychologa, si dovede představit, jako odborného poradce sociálního pedagoga, pokud by školní psycholog na škole nepracoval a služeb psychologa by bylo možno využít, pokud by to bylo opravdu nutné.

7 VÝSLEDKY

7.1 Dílčí výsledky z rozhovorů

Nejprve bych se pokusila pro přehlednost stručné odpovědi respondentů seřadit do názorné tabulky. Ovšem tabulka bude spíše orientační, nelze do ní zahrnout veškeré poznatky z kvalitativního výzkumu.

Tab. 1.: Stručný souhrn odpovědí respondentů na dílčí výzkumné otázky

	Nejčastější řešené problémy	Jak řešíte výchovné problémy	Práce VP – plný úvazek?	Kdo je sociál pedagog.	Mohl by soc. pedagog být VP	Na ZŠ nebo SŠ	Přínos školního psych.
VP ZŠ	Šikana Záškoláctví Poruchy učení	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Spíše ne	Neví	Ano za určitých podmínek	Stejně	Ano
UČITELKA ZŠ	Záškoláctví Šikana	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Ano	Neví	Ano	Stejně	Ano
UČITEL ZŠ	Šikana Záškoláctví Alkohol	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Ne	Neví	Spíše ano	Stejně	Ano
VP SŠ	Kouření Záškoláctví Alkohol	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Spíše ne	Ví	Spíše ano	Stejně	Ano
UČITELKA SŠ	Kouření Záškoláctví Alkohol	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Spíše ne	Neví	Spíše ne	Stejně	Ano
UČITEL SŠ	Záškoláctví Kouření Alkohol	Třídní uč. Výchovný poradce Ředitel Soc.odbor	Ne	Neví	Neví	Stejně	Ano

Co vyplynulo jednoznačně z rozhovorů - učitelé nemají v podstatě žádnou povědomost, co obnáší profese sociálního pedagoga. Již z toho důvodu vlastně odpovědi na další otázky ohledně profese sociálního pedagoga, jako výchovného poradce byly dosti neurčité. Nikdo nebyl víceméně vyhraněným odpůrcem této myšlenky. Ale navíc jejich názor vyplývá zejména ze skutečnosti, že všichni učili na víceméně malých školách, kde se výchovných problémů tolik nevyskytuje. Zajedno byli v tom, že na velkých školách, s velkým počtem žáků nebo na školách, které se nacházejí v problémových oblastech, by sociální pedagog mohl pracovat, protože tam na to výchovný poradce stačí stěžít. Jako velmi pozitivní by viděli to, že sociální pedagog by měl dostatečné kompetence, jak pro jednání se žáky, ale i s jejich rodiči. Což se několikrát v rozhovorech objevilo, že bývá někdy větší problém s rodiči než se žáky. Dále se objevila zmínka, že pokud na škole menší a střední pracují pedagogové jako tým, tzn. dobrá součinnost třídních učitelů, výchovného poradce, metodika prevence, speciálního pedagoga a školního psychologa, tak potřebu sociálního pedagoga nevidí. Ovšem pokud by některá složka odpadla, jako například školní psycholog, speciální pedagog, bylo by dobré, kdyby ji někdo nahradil, a v tom viděli možnost vhodného uplatnění sociálního pedagoga.

7.2 Dílčí výsledky ze studia dokumentů

Jako hlavní zdroje informací jsem si vybrala různé metodické příručky pro práci výchovného poradce a plány práce obou výchovných poradkyň, ty jsem zařadila do příloh této mé práce. Také jsem prostudovala některé kazuistiky žáků, vytvořené výchovnými poradkyněmi. Zde jsem se snažila zejména zjistit, jestli je sociální pedagog dostatečně kompetentní pro práci výchovného poradce. Dospěla jsem k názoru, že znalosti a kompetence sociálního pedagoga jsou dostatečné.

7.3 Pozorování ve školách

Je pravdou, že podstatně více času jsem strávila na SŠ, kde jsem se i aktivně zapojila do práce výchovného poradce při své odborné stáži v rámci mého studia, ale pár hodin jsem strávila i na ZŠ, kterou jsem navštívila celkem 5x. Vypožorovala jsem, že výchovná poradkyně na SŠ, měla zrovna období, kdy se jí nakumulovalo tolik případů k řešení, že si sama stěžovala, že kolikrát jde do hodiny vyučovat vyčerpaná a přemýšlí, který předmět vlastně má učit. Určitě by přivítala, více úvazku na práci výchovného poradce. Také je velmi důle-

žité jaké klima ve škole působí. Měla jsem to štěstí, že obě školy měly klima opravdu dobré. Jak to nazvala výchovná poradkyně ZŠ, jsme prostě „škola rodinného typu“. Také když se na to podíváme z hlediska vzdělávání, obě výchovné poradkyně musely kombinovaně studovat výchovné poradenství čtyři semestry, obě toto studium absolvovaly v nedávné době a v podstatě se tam zabývaly obory a předměty, které se studují na oboru sociální pedagogika nebo jsou jim velmi podobné. Vystudovaný sociální pedagog by docházel do školy již s těmito kompetencemi a znalostmi.

ZÁVĚR

Abych mohla zodpovědně odpovědět na výzkumnou otázku, která byla v podstatě položena již v názvu mé práce, musela jsem projít třemi etapami. V první teoretické části jsem prostudovala literaturu, kde byly vymezeny pojmy sociální pedagogiky y výchovného poradenství a zejména kompetence sociálního pedagoga a výchovného poradce.

Ve druhé části jsem se věnovala přípravám výzkumu. Nastudovala jsem v literatuře podstatu kvalitativního výzkumu. Popsala jsem cíl výzkumu a metodologický postup výzkumu a technologii práce. Následně jsem si vytvořila dílčí výzkumné otázky, ze kterých jsem sestavila polostrukturovaný rozhovor. Poté jsem si sestavila výzkumný vzorek, který v kvalitativním výzkumu by neměl být náhodný.

Ve třetí závěrečné fázi jsem se věnovala samotnému výzkumu, z něhož jsem poznatky snažila ve své práci prezentovat.

Cílem mé práce bylo zjistit, zda by sociální pedagog mohl pracovat na ZŠ nebo SŠ, jako výchovný poradce a jestli by to bylo pro školu a učitele přínosné. K jednoznačnému závěru jsem nedospěla, nedá se to zevšeobecňovat. Nemohu dát jednoznačnou odpověď na otázku, jestli má pracovat sociální pedagog ve škole, jako výchovný poradce, ale mohu zodpovědně prohlásit, že by mohl pracovat na škole jako výchovný poradce. Bylo by důležité individuálně rozhodnout, podle typu školy, velikosti školy a jejího umístění, zda by to bylo přínosné. Pro běžný, malý, venkovský typ školy se tato možnost jeví, jako zbytečnost.

Kompetence sociálního pedagoga jsou na tuto funkci dostatečné. Co všichni respondenti zdůraznili, že zejména jeho kompetence pro práci s rodiči problémových žáků by bylo přínosem. Zajímavá myšlenka zazněla, že si dovedou sociálního pedagoga představit na plný úvazek na jakékoliv škole, na plný úvazek, pokud by na škole nepůsobil výchovný poradce z řad učitelů, metodik prevence, speciální pedagog a školní psycholog, prostě by na sebe převzal veškeré tyto povinnosti, které z těchto funkcí vyplývají. Ovšem podmínkou by byla velmi dobrá spolupráce s třídními učiteli. Samozřejmě, že nemůže převzít všechny povinnosti beze zbytku, protože sociální pedagog nemůže nahradit školního psychologa. Duše je totiž tak zranitelná oblast člověka, že je velmi snadné napáchat více škod než užitku.

Obě výchovné poradkyně mi řekly, že si nedovedou představit to, že by žáky nevyučovaly, že při výuce mají možnost je nejvíc poznat. Ale nepřipadá mi to zase tak přesné, přece ne na všech školách se stává, že výchovný poradce vyučuje všechny žáky na škole a se všemi

přichází do styku. To není technicky na větších školách možné a pravděpodobně ani na školách menších, vždy tam budou většinou alespoň dva učitelé, kteří vyučují stejný předmět. Podle mne tento jejich pocit pramení z toho, že jsou zvyklé vyučovat a pracovat v malém kolektivu.

Závěrem, mohu říci, že sociální pedagog může pracovat na škole jako výchovný poradce a není podstatné, jestli je to škola základní nebo střední, záleží na jiných okolnostech. Vhodné by to bylo ve školách, které se nacházejí ve velkých sídlištních aglomeracích a problémových oblastech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAKOŠOVÁ, Z.: Sociální pedagogika. Bratislava: Univerzita Komenského, 1994. ISBN 80-10-00485-5.
2. BAKOŠOVÁ, Z.: Pedagogická revue, 2005, č. 1. Sociální pedagog a jeho kompetence, ISSN 1335 – 1982.
3. BALÁŽ, O.: Pedagogická revue, 1991, č. 8., Sociální pedagogika – problémy a perspektivy, ISSN 1335 – 1982.
4. GAVORA, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido 2000. ISBN 80-85931-79.
5. HADJ – MOUSSOVÁ, Z., VALENTOVÁ, L.: Poradenské teorie a strategie, Praha: Pedagogická fakulta UK, 2002. IABN 80-72900-98-6.
6. GULOVÁ, L.: Disertační práce. Postavení multikulturní výchovy v systému sociální pedagogiky. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
7. CHRÁSEK, M.: Metody pedagogického výzkumu. Praha: Portál, 2007.
8. KLÍMOVÁ, M. A KOL.: Teorie a praxe výchovného poradenství. Praha: SPN 1987.
9. KOHOUTEK, R.: Výchovné poradenství. Brno: Mendelejova zemědělská a lesnická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7375-186-9.
10. KOLÁŘ, M.: Bolest šikanování. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3
11. KRAUS, B.: Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2.
12. KRAUS, B: Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN978-80-7367-383-3.
13. KYRIACOU, Ch.: Řešení výchovných problémů ve škole. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3.
14. MATOUŠEK, O.: Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

15. OPEKAROVÁ, O.: Kapitoly z výchovného poradenství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-35-8.
16. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
17. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
18. ZELINKOVÁ, O.: Poruchy učení. Praha: Portál, 1994. ISBN 978-80-7367-514-1.
19. VYHLÁŠKA č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
20. VYHLÁŠKA č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
21. STUDIJNÍ PROGRAMY A OBORY UTB.[online] Dostupný z WWW:
<<http://fhs.utb.cz/cs/docs/ATT00014.pdf>>
22. STUDIJNÍ PROGRAMY A OBORY UK. [online] Dostupný z WWW:
<<http://is.cuni.cz/akreditace/bakalar/obor/1149>>
23. STUDIJNÍ PROGRAMY A OBORY MASARYK. UNIVERZITY.[online] Dostupný z WWW:
< [ttp://www.muni.cz/phil/study/programmes/17?study_type=B&study_form=P](http://www.muni.cz/phil/study/programmes/17?study_type=B&study_form=P)
24. STUDIJNÍ PROGRAMY A OBORY UP OLOMOUC. [online] Dostupný z WWW: <[http://www.upol.cz/skupiny/uchazeci/studijni-obory/?user_vlkupobory_pi1\[showUid\]=508&cHash=39d195a601](http://www.upol.cz/skupiny/uchazeci/studijni-obory/?user_vlkupobory_pi1[showUid]=508&cHash=39d195a601)>
25. STUDIJNÍ PROGRAMY A OBORY OSTRAVSKÉ UNIVERZITY. [online] Dostupný z WWW:
<<http://pdf.osu.cz/pes/index.php?kategorie=35442&id=3502>>
26. METODIKA PRO VÝCHOVNÉ PORADCE. [online] Dostupný z WWW:
<www.vstupnatrhprace.cz/vyuka/infozdroj/metodika.doc>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ZŠ	Základní škola.
SŠ	Střední škola.
DD	Dětský domov.
DÚ	Diagnostický ústav
PPP	Pedagogicko psychologická poradna
ČJ	Český jazyk
VP	Výchovný poradce

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Stručný souhrn odpovědí respondentů na dílčí výzkumné otázky - str. 58

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Osobní plán výchovného poradce a školního metodika prevence SŠ
- PII Plán práce výchovného poradce SŠ
- PIII Plán práce výchovného poradce ZŠ

PŘÍLOHA P I: OSOBNÍ PLÁN VP A ŠKOLNÍHO METODIKA

PREVENCE SŠ

Výchovný poradce a školní metodik prevence

- Konzultační hodiny 2x týdně, vypsány pro studenty i jejich rodiče
- Zabezpečení informací pomaturitního vzdělávání, soustřeďovat informace o studiu na VŠ, VOŠ. Pomoci studentům při volbě dalšího vzdělávání.
- Přihlášky na vysoké školy
- Účast na koordinačních schůzkách pořádaných Pedagogicko-psychologickou poradnou v Loukách pro výchovné poradce a metodiky školní prevence
- Sledování pořádání seminářů a jejich případná aktivní účast
- Spolupráce s PPP Zlín-Louky, především s psycholožkou určenou pro naši školu
- Propagace školy při schůzkách a seminářích výchovných poradců a školních metodiků prevence
- Tvorba Minimálního preventivního programu a jeho každoroční zhodnocení zasílané odboru školství Zlínského kraje a pedagogicko-psychologické poradně
- Zajištění besed, přednášek a jiných programů pro žáky, věnovat pozornost prevenci sociálně patologických jevů (viz Minimální preventivní program)
- Seznamovací pobyty pro 1. ročníky – spolupráce na programu s třídními učiteli těchto ročníků a jinými organizacemi
- Příprava a realizace školních akcí: akce pro přijetí studentů 1. ročníku do stavu studentského, tzv. pasování, vánoční besídka, alternativní programy pro studenty, Majáles, soutěž MISS naší školy, sportovní den...
- Spolupráce s učiteli, rodiči při řešení výchovných i prospěchových problémů žáků
- Průběžné sledování úspěšnosti našich absolventů v dalším studiu, neúspěchy v určitých předmětech konzultovat s příslušnými vyučujícími
- Účast na přípravě přijímacího řízení žáků do 1. ročníku
- Informování studentů o možnostech využití volného času i o organizacích v oblasti poradenství (viz nástěnka)
- Sledování nově vydávané literatury z oblasti psychologie, pedagogiky a poradenství
- Spolupráce s organizacemi působícími v oblasti prevence a s výchovnými poradci z jiných škol
- Evidence žáků s vývojovými poruchami učení, konzultace s příslušnými vyučujícími
- Vedení studentské samosprávy
- Koordinace práce na studentském časopisu „Mazaná kravina“
- Zvyšování kvalifikace - čtyřsemestrové studium výchovného poradenství na Univerzitě Palackého v Olomouci

Učitel:

- Třídnictví
- Účast na akcích školy (veletrhy, přehlídky SŠ, Dny otevřených dveří...)
- Další vzdělávání: semináře, studium literatury...
- Správce inventáře.

PŘÍLOHA PII: PLÁN PRÁCE VÝCHOVNÉHO PORADCE SŠ

I. Seznámení zástupce ředitele školy s programem (dohoda o základních pravidlech realizace programu)

dne: 8. 10. 2009

II. Seznámení kolegů s programem, jejich zaangažování do realizace programu

- text programu zaslán e-mailovou poštou
- průběžně: - propagační materiály pro třídní učitele
 - běžně dostupné informace pro všechny vyučující (nástěnka, knihovna)
 - individuální konzultace
- spolupráce a předávání informací učitelů odborných předmětů v souvislosti s vyhlašovanými soutěžemi pro žáky

III. Aktivity pro žáky

A) 1. Seznamovací pobyt pro 1. ročník ve Vizovicích, rekreační středisko Revika – účast 1. A a 1.

B

společně s třídními učiteli, program zaměřený na sportovně turistickou činnost - září 2009

2. Výstup na Lysou horu – listopad 2009, téměř každoroční akce pořádaná turistickým kroužkem

B) Jednorázové akce-přednášky, besedy

1. „Jak jsem přežil holocaust“ - přednášející pan Tom Graumann (1931), Žid, jedno z „Wintonových“ dětí, kteří se díky svému zachránci Nicolasi Wintonovi dostali v roce 1939 vlakem do bezpečí před fašisty. Tato beseda byl zajištěn Unii Kompas.
2. Poradenské centrum R-ego – výběr témat z jejich nabídky samotnými žáky.
3. Beseda s Vladimírem Hučínem k 20. výročí sametové revoluce, která znamenala pád komunismu u nás.
4. Free Teens – Paedr. Alena Pekařová
5. Probační a mediační služba
6. Kriminalita mládeže a trestná činnost mládeže – Policie ČR
7. Jak se ucházet o zaměstnání - 4.ročník, Úřad práce ve Zlíně
8. Návštěva Rady pro ženy spojená s přednáškou na zvolené téma
9. Správná životospráva – beseda zaměřená na škodlivost kouření, alkoholu...Krajská hygienická stanice
10. Ochrana životního prostředí
11. Pasování studentů 1. ročníku do stavu studentského v listopadu 2009
11. Vánoční program – koncert a besídka
12. Sportovní den
13. Účast na studentské slavnosti „Majáles“ (průvod v maskách)
14. Divadelní představení při příležitosti předávání pololetního vysvědčení

- 15. Den učitelů – program připravený žáky pro učitele
 - 16. Aprilcross – program spojený se soutěžemi na podporu handicapovaných dětí
- Stanovení konzultačních hodin pro setkání žáků i rodičů s výchovným poradcem (školním metodikem prevence) - 2 hodiny týdně dle rozpisu

IV. Metodické pomůcky, informace, kontakty

- literatura k tématům v knihovně školy pro žáky i pedagogy
- propagační materiály u výchovného poradce a školního metodika prevence - aktuální materiály a informace o poradenství, případně náměty pro využití volného času na vyčleněné nástěnce
- shromáždění všech dostupných informací o institucích, organizacích a odbornících, které ve zlínském regionu působí v této oblasti

V. Aktivity pro rodiče

- informace pro rodiče na tř.schůzkách (hlavně kde a kdo poskytuje odbornou pomoc) přes třídní učitele
- konzultační hodiny pro rodiče
- zajištění odborného poradenství přímo ve škole, zřízena funkce školního psychologa, který zajišťuje poradenství na celé naší škole

VI. Spolupráce s ostatními odborníky

- setkání výchovných poradců a školních metodiků prevence v PPP Zlín - Louky
- sledování akcí souvisejících s daným tématem, účast na seminářích
- spolupráce s PPP Zlín
- spolupráce s výchovným poradcem, se školním metodikem prevence na centrálním pracovišti i na domově mládeže
- spolupráce se školním psychologem

VII. Volný čas

- soutěže: výtvarné, literární, matematické, sportovní, o nejlepší návrh výrobku, CADKEY, které se na naší škole pořádají již tradičně každým rokem
- soutěže, které jsou vyhlašovány přímo odbornými firmami a jimi také oceněny
- soutěž Mladý módní tvůrce v Jihlavě

- Nadace J. Pivečky
- středoškolská odborná činnost
- využití aktivit organizovaných domovem mládeže, kde je i část žáků ubytována
- kroužky v prostorách školy: výtvarný
výroba galanterních výrobků)
turistický kroužek

VIII. Aktivity žáků

- studentská samospráva, která se podílí na zajištění různých celoškolských akcí, soutěží i charitativních programů, je součástí školního parlamentu
- studentský časopis „Mazaná kravina“
- příspěvky na webové stránky školy

IX. Volba povolání, pomaturitní vzdělávání

- Evidence žáků se specifickými poruchami učení a chování, žáků se zdravotními potížemi, seznámit s nimi ostatní vyučující
- seznámení žáků 4. ročníků s podmínkami přijímacího řízení v pomaturitním vzdělávání
- informace o pomaturitním vzdělávání – veletrh Gaudeamus, Učitelské noviny – listopadové vydání, Atlas školství, propagační materiály z VŠ a VOŠ
- zajištění předání informací o pomaturitním vzdělávání přímo z VŠ a VOŠ formou besed
- předání tiskopisu přihlášek na VŠ a pro zájemce jejich společné vyplnění
- informace pro rodiče žáků 4. ročníků přes třídní učitele na třídních schůzkách
- evidence problémových žáků
- informace o Národních srovnávacích zkouškách společnosti Scio
- návštěva Úřadu práce Zlín spojená s programem „Jak se ucházet o zaměstnání“ pro 4. ročník
- Zajištění vhodných podmínek především u písemné maturitní zkoušky pro žáky se specifickými poruchami učení

ve Zlíně, 8. 10. 2009 Zpracovala:

PŘÍLOHA PIII: OSOBNÍ PLÁN VÝCHOVNÉHO PORADCE ZŠ

PRŮBĚŽNĚ:

- doplňování nástěnky výchovného poradce
- schránka důvěry
- dyslektický kroužek
(spolupráce, koordinace)

TERMÍNY:

ZÁŘÍ – vyvěšení konzultačních hodin pro rodiče a žáky

- seznamy integrovaných žáků a žáků se SPU (specifickými poruchami učení)

- zpracování individuálních vzdělávacích plánů

ŘÍJEN, LISTOPAD – účast na jednání výchovných poradců

- propagace a účast na přehlídce středních škol ve Zlíně
- přihlášky na školy s uměleckým zaměřením
- distribuce a vyvěšování letáků ze středních škol
- zprostředkování návštěv zástupců ze středních škol
- poslat na krajský úřad doporučení k integraci

PROSINEC – mapování situace ohledně volby povolání-9.tř.

LEDEN, ÚNOR – schůzka s rodiči žáků devátých tříd

- přihlášky na SŠ
- zápis do 1. třídy

BŘEZEN, DUBEN – do poloviny března odevzdají žáci přihlášky na SŠ

- rozdat zápisové lístky
- končící integrace poslat do PPP
- sledování výsledků 1. kola přijímacího řízení na SŠ

KVĚTEN, ČERVEN – 2. kolo přijímacího řízení

- návštěva IPS ÚP ve Zlíně – osmé ročníky
- přijetí nejlepších žáků u starostky města

3. září 2009

Zapsala: